

Taimede paljundamise ja sordikaitse seaduse ning metsaseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Taimede paljundamise ja sordikaitse seaduse (edaspidi *TPSKS*) ning metsaseaduse muutmise seaduse eelnõu (edaspidi *eelnõu*) väljatöötamine on tingitud vajadusest lahendada seaduse rakendamisel tekkinud probleemid ja valdkonna arengu tõttu ilmnenu kitsaskohad.

1.1.1. TPSKS-i üks eesmärk on tagada taimse geneetilise ressursi ja elurikkuse säilimine selle loomulikus keskkonnas. Selleks on vaja tagada suurema hulga võimalike huviliste juurdepääs taimsele paljundusmaterjalile, mida iseloomustab suur geneetiline mitmekesisus. Eestis kasvatatavate põllumajanduskultuuride vanad sordid on väga olulised geneetilise ressursi ja elurikkuse säilimise seisukohast. TPSKS-i kohaselt peab turustatav seeme ja paljundusmaterjal vastama seaduses sätestatud nõuetele, sh peab sordilehte võetava sordi turustatav seeme ja paljundusmaterjal olema sertifitseeritud. Kultuurtaimede sordid, mida nimetatakse vanadeks sortideks, rahvaselektiooni sortideks, põlisteks sortideks, pärandsortideks, amatöørsortideks või hobiaednike sortideks (edaspidi *vanad sordid*), ei vasta aga seemne ja paljundusmaterjali tootmiseks kehtestatud sordi nõuetele ning neid ei ole kantud sordiregistrisse ega sordilehte. Seetõttu kehtestatakse eelnõuga erand, mille kohaselt seadust ei kohaldata väikeses koguses turustatava seemne ja paljundusmaterjali, v.a sordikaitse alla võetud sordi seemne ja paljundusmaterjali suhtes. Sellises koguses turustatav seeme ja paljundusmaterjal ei pea vastama TPSKS-i nõuetele, st seda ei pea TPSKS-i nõuete kohaselt tootma, sertifitseerima ega pakendama. Küll aga peab sellise seemne ja paljundusmaterjali tootmise ning turustamise korral jälgima, et ei levitataks ohtlikke taimekahjustajaid. Muudatus soodustab vanade sortide seemne ja paljundusmaterjali tootmist ning turustamist. Samuti aitab muudatus kaasa bioloogilise mitmekesisuse säilimisele nii üldsuse kui ka üksikisiku tasandil ning soodustab inimese ja tema elukeskkonnaga seotud vaimse ja materiaalse kultuuripärandi kogumist, säilitamist, uurimist ning vahendamist hariduslikel, teaduslikel ja elamuslikel eesmärkidel.

1.1.2. Kliimaministeeriumi ettepanekul kehtestatakse eelnõuga kohustus teavitada Keskkonnaametit (edaspidi *KeA*) sellisele isikule, kes soovib teha kultiveerimismaterjaliga katseid sellest metsamaterjali tootmise küllaldase majandusliku tasuvuse kindlakstegemiseks, metsaaretuseks või teadustöö tegemiseks. TPSKS-i § 112 kohaselt on isikul õigus importida kultiveerimismaterjali metsaaretuseks, teadustöö või riiklike katsete tegemiseks üksnes asjakohase loa olemasolul, kuid ülejäänud juhtudel ei ole katse tegijal kohustust teavitada KeA-d kultiveerimismaterjaliga teadus- või aretustöö tegemisest.

1.1.3. Eestis paljundatakse ning turustatakse üldiselt puuvilja- ja marjakultuuride tuntud sortide paljundusmaterjali. Suurem osa sellistest puuvilja- ja marjakultuuride tuntud sortidest on võetud sordilehte. Tuntud sordi paljundusmaterjali turustamiseks peab sort olema võetud mõne Euroopa Liidu (edaspidi *EL*) liikmesriigi sordilehte. Samas võib tekkida huvi toota ning

turustada ka selliste puuvilja- ja marjakultuuride sortide paljundusmaterjali, mis olid varem võetud mõne EL-i liikmesriigi sordilehte, kuid on sealt praegu välja arvatud. Eestis ei tohi seda aga enam turustamise eesmärgil toota. Eelnõuga luuakse võimalus võtta puuvilja- ja marjakultuuride tuntud sordid sordilehte nõuetele vastava sordikirjelduse alusel. Selle tulemusena saavad tarnijad paljundada ning turustada ka seni sordilehte võtmata puuvilja- ja marjakultuuride tuntud sortide paljundusmaterjali.

1.1.4. Eelnõuga luuakse seemnekartuli tarnijale võimalus ise trükkida seemnekartuli pakendite etiketid, mis oleks tarnija jaoks kiirem ja paindlikum lahendus, et viia kaup kiiremini turustamisnõuetega kooskõlla eriti teatud perioodidel, kui tuleb piiratud aja jooksul trükkida suur kogus etikette.

1.1.5. Samuti muudetakse eelnõuga riikliku järelevalve teostamise pädevust selliselt, et edaspidi teostab Põllumajandus- ja Toiduamet (edaspidi *PTA*) Maksu- ja Tolliameti (edaspidi *MTA*) asemel riiklikku järelevalvet ka seemne samaväärsuse üle. Seemne puhul kontrollitakse riiki saabumise korral piiripunktis nii taimetervise nõuetele vastavust kui ka seda, kas need on saabunud samaväärseks tunnustatud riigist. Praegu teeb seemne samaväärsuse kontrolli MTA ja taimetervise nõuete kontrolli PTA, kuid kuna samaväärsuse kontrolli tegemise jaoks on vajalikud erialateadmised PTA-l, on seega põhjendatud, et mõlemat kontrolli teeb PTA. Selle tulemusena muutuvad seemnete importimise korral piiripunktis tehtavad kontrollitoimingud tõhusamaks ja kiiremaks.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja koostasid Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi taimetervise osakonna taimse paljundusmaterjali valdkonnajuht Merjan Savila (625 6282, merjan.savila@agri.ee) ja sama osakonna peaspetsialist Vahur Mõttus (625 6138, vahur.mottus@agri.ee). Kultiveerimismaterjali käsitleva osa väljatöötamisel osales Kliimaministeeriumi metsaosakonna peaspetsialist Maret Parv (626 0726, maret.parv@kliimaministeerium.ee). Eelnõule tegid juriidilise ekspertiisi Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi õigusosakonna nõunikud Mari-Liis Kivipõld (625 6283, mari-liis.kivipold@agri.ee) ja Katrin Pööra (625 6147, katrin.poorra@agri.ee). Keeleliselt toimetab eelnõu ja seletuskirja sama osakonna peaspetsialist Heleri Piip (625 6165, heleri.piip@agri.ee).

1.3. Märkused

Eelnõu on seotud „Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava 2030“ eesmärkide saavutamise, olles otseselt seotud tegevussuunaga „Kvaliteetsed sisendid põllumajanduses“ ning kaudselt lõimuvate tegevussuundadega „Põllumajanduskeskkond“, „Taimetervis, loomade tervis ja heaolu“, „Põllumajandussaaduste tootmine, väärindamine ja turustamine“ ning „Maa- ja rannapiirkondade areng“.

Eelnõu on seotud maaeluministri 15. jaanuari 2021. a käskkirjaga nr 1.1-2/7 kinnitatud programmiga „Põllumajanduskultuuride geneetilise ressursi kogumine, säilitamine ja kasutamine 2021–2027“.

Programmiga täidetakse Eesti Vabariigile välislepingutest tulenevaid kohustusi. Need lepingud on bioloogilise mitmekesisuse konventsioon (Convention on Biological Diversity)¹, põllumajanduskultuuride geneetiliste ressursside säilitamise ja säästva kasutamise teine

¹ [RT II 1994, 13, 41](#)

globaalne tegevuskava (Second Global Plan of Action for Plant Genetic Resources for Food and Agriculture)² ning rahvusvaheline põllumajanduskultuuride geneetiliste ressursside leping (International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture)³.

Eelnõu ei ole seotud EL-i õiguse rakendamisega.

Eelnõus kavandatakse taimede paljundamise ja sordikaitse seaduse (RT I, 27.09.2023, 5) ja metsaseaduse (RT I, 22.09.2023, 3) muudatused.

Eelnõu seadusena vastuvõtmiseks on vajalik Riigikogu poolthääle enamus.

2. Seaduse eesmärk

Eelnõu peamine eesmärk on lahendada seaduse rakendamisel ilmnunud probleemid. Seepärast tehakse eelnõus järgmised muudatused:

- 2.1. väikeses koguses toodetav ja turustatav vanade sortide seeme ja paljundusmaterjal ei pea edaspidi vastama seaduses sätestatud asjaomastele nõuetele, mis muidu kehtivad turustatava seemne ja paljundusmaterjali suhtes, et tagada taimede geneetiliste ressursside säilimine nende tavapärastes kasvukohtades;
- 2.2. luuakse kohustus teavitada KeA-d kultiveerimismaterjaliga katse tegemisest sellest metsamaterjali tootmise küllaldase majandusliku tasuvuse kindlakstegemiseks, samuti metsaaretuseks või teadustöö tegemiseks;
- 2.3. luuakse võimalus võtta puuvilja- ja marjakultuuride tuntud sordid sordilehte senisest lihtsamalt, ainult nõuetele vastava sordikirjelduse alusel registreerimiskatseid korraldamata;
- 2.4. täiendatakse seemnekartuli pakendi etiketi trükkimist reguleerivaid sätteid, võimaldades seemnekartuli tarnijal ise trükkida seemnekartuli pakendite etiketid; vabastatakse seemnekartuli tarnija seemnekartuli partii sertifitseerimise käigus tehtavate taimekahjustaja määramise analüüside tasumise kohustusest;
- 2.5. muudetakse seaduses riikliku järelevalve teostamise sätteid sellises ulatuses, mis puudutab seemne ja paljundusmaterjali importimise korral piiripunktis tehtavate kontrollitoimingute tegemise pädevust eesmärgiga muuta need tõhusamaks ning kiiremaks, selleks et vähendada nii isiku halduskoormust kui ka riigiasutuste töökoormust ning optimeerida tööprotsesse.

Rakendamisel ilmnunud probleeme kirjeldatakse täpsemalt eelnõu sisu avavas seletuskirja osas.

Enne eelnõu väljatöötamist koostati TPSKS-i muutmise seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsus (edaspidi *VTK*) ning kooskõlastati see eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. VTKs (EIS-i toimiku number 22-0049) analüüsiti viit peamist probleemi:

- 1) seemnekartuli sertifitseeritava kategooria põldtunnustamise eest tasu kehtestamist;
- 2) seemnekartuli väikepakendi etiketi trükkimist;
- 3) tarnijate huvi puuvilja- ja marjakultuuride sordilehte mittevõetud sortide turustamise vastu;
- 4) geneetiliste ressursside looduslikes kasvukohtades (*in situ*) säilitamise olulisust lisaks geenipangale ja põldkollektsoonides säilitamisele, et tagada bioloogilise mitmekesisuse säilimine;
- 5) kultiveerimismaterjali kasutamist teadus- ja aretustöö eesmärgil.

² Food and Agriculture Organization of the United Nations koduleht. 12.03.2024. [SECOND GLOBAL PLAN OF ACTION FOR PLANT GENETIC RESOURCES FOR FOOD AND AGRICULTURE \(fao.org\)](https://www.fao.org/action-for-plant-genetic-resources-for-food-and-agriculture)

³ RT II 2004, 21, 89

Võrreldes VTK-ga on eelnõust välja jäetud üks VTK-s käsitletud muudatus ning sinna on lisatud kaks muudatust, mida VTK-s ei käsitletud. Esimene neist on seotud VTK punktis 3.1 kavandatud seemnekartuli sertifitseeritava kategooria põldtunnustamise eest tasu kehtestamisega. Nimelt kaaluti võimalust kehtestada sertifitseeritava kategooria seemnekartuli põldtunnustamise eest riigilõiv suurusega 30 eurot hektari kohta. Sertifitseeritava kategooria seemnekartulit kasvatatakse seejuures vähem kui 200 hektaril. Küll aga võetakse ka seemnekartulilt sertifitseerimise käigus taimekahjustaja esinemise määramiseks proove, millega seotud analüüsikulud tasub enamjaolt sertifitseerimise taotleja. VTK kooskõlastamise käigus juhtis sektor sellele tähelepanu kui ühele seaduse rakendamise probleemsele kohale. Seetõttu on käesolevasse eelnõusse lisatud riigilõivu kehtestamise asemel seemnekartuli tarnijaid soodustav muudatus, mille kohaselt ei pea sertifitseerimise taotleja edaspidi tasuma seemnekartuli puhul taimekahjustaja esinemise määramisega seotud analüüsikulusid. Seemnekartuli tootmine on vähenevate mahtudega raskustes olev tegevusala, mis vajab toetamist nii toidu kättesaadavuse kindlustamise kui ka ohtlike taimekahjustajate leviku vältimise eesmärgil. Arvestades Ukraina sõjast tingitud olukorda, on ka perioodi 2023–2027 EL-i ühise põllumajanduspoliitika rakendamise ajal tehtud otsus toetada seemnekartuli tootmist.⁴

VTK-s ei analüüsitud ka seemne importimise korral tehtava seemne samaväärsuse kontrolliga seotud probleeme. Seemne samaväärsuse kontrolliga seotud muudatuse teemal toimusid arutelud PTA, MTA ja Keskkonnaministeeriumiga pärast VTK koostamist ja selle kooskõlastamisele esitamist. MTA esitas Maaeluministeeriumile pöördumise TPSKS-i muutmiseks ka kirjalikult. Kuna arutelude käigus jõuti ühisele seisukohale, kuidas probleemi lahendada, on otstarbekas lisada see muudatus ka käesolevasse eelnõusse. Muudatusel on soodustav mõju nii isikute jaoks tolliprotseduuride kiiremaks muutumise kui ka riigiasutuste töökoormuse seisukohast, kuna see optimeerib kokkuvõttes nende töökoormust ning võimaldab (inim)ressurssi tõhusamalt kasutada teiste seaduses sätestatud ülesannete täitmiseks.

VTK esitati kooskõlastamiseks Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile, Rahandusministeeriumile, Keskkonnaministeeriumile ning Haridus- ja Teadusministeeriumile. Keskkonnaministeerium ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium kooskõlastasid VTK märkustega mõjude hindamise osas, millega on eelnõu väljatöötamisel arvestatud.

Rahandusministeerium ning Haridus- ja Teadusministeerium ei kandnud ettenähtud tähtaja jooksul eelnõude infosüsteemi EIS kirja VTK kooskõlastamise või selle põhjendatult kooskõlastamata jätmise kohta ega taotlenud ka tähtaja pikendamist. Seega loetakse VTK Vabariigi Valitsuse 13. jaanuari 2011. a määruse nr 10 „Vabariigi Valitsuse reglement“ § 7 lõike 4 kohaselt nimetatud ministeeriumite poolt kooskõlastatuks.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kolmest paragrahvist, millest esimeses on 16 TPSKS-i muutmise punkti, teise paragrahviga täiendatakse metsaseadust ning kolmandas sätestatakse eelnõu jõustumine seadusena.

Eelnõu §-ga 1 muudetakse TPSKS-i.

⁴ Maaeluministri 21. detsembri 2022. a määrus nr 72 „Tera- ja kaunvilja kasvatamise otsetoetus, puu- ja köögivilja ning marjakultuuride kasvatamise otsetoetus ning seemnekartuli kasvatamise otsetoetus“, [RT I, 29.12.2022, 9.](#)

Eelnõu § 1 punktiga 1 täiendatakse TPSKS-i § 1 lõikega 1¹, milles sätestatakse, et TPSKS-i kohaldatakse väikeses koguses turustatava seemne ja paljundusmaterjali suhtes üksnes niivõrd, kui see on käesolevas seaduses sõnaselgelt ette nähtud. Kaitsealuste sortide omanike õiguste kaitseks ei kohaldata seda sätet siiski sordikaitse alla kuuluvate sortide seemne ja taimse paljundusmaterjali suhtes, seega peab selline turustatav seeme ja paljundusmaterjal vastama TPSKS-is ja selle alusel kehtestatud õigusaktides asjaomase taimeliigi või -liikide grupi kohta kehtestatud nõuetele, sh peab sordilehte võetava sordi turustatav seeme ja paljundusmaterjal olema sertifitseeritud.

Kehtestatav säte soodustab bioloogilise mitmekesisuse säilimise tagamist. Bioloogilise mitmekesisuse säilimise tagamiseks on oluline säilitada geneetilisi ressursse lisaks geenipangas ja põldkollektsioonides säilitamisele ka tavalistes kasvukohtades (*in situ*).

Bioloogilise mitmekesisuse säilitamise kohustus tuleneb nõukogu otsustest 93/626/EMÜ⁵ ja 2004/869/EÜ⁶ ning nõukogu määrusest (EÜ) nr 870/2004⁷. Põllumajanduskultuuride geneetilisi ressursse säilitatakse Maaelu Teadmuskeskuse geenipangas, kus on tagatud seemnete pikaajaline säilimine ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsiooni ning Rahvusvahelise Taimede Geneetilise Ressursi Keskuse (Bioversity International) standardite kohaselt. Geenipanka jõuab materjal aretajatelt, hobikasvatajatelt ja loodusest. Seemneid säilitatakse sügavkülmikutes temperatuuril –18 °C (*ex situ*). Seemnete eluvõimet määratakse idanevuse kontrolli abil, olenevalt liigist iga 5–10 aasta järel. Kui riiklikult säilitatakse geneetilisi ressursse geenipangas (*ex situ*), siis on mõistlik kaasata sellesse tegevusse ka asjast huvitatud taimekasvatajad, kes säilitavad geneetilisi ressursse vabatahtlikult põllul ehk looduslikes kasvukohtades (*in situ*).

Eestis kasvatatavate kultuurtaimede sordid on väga tähtsad geneetilise ressursi ja elurikkuse säilimise seisukohast. Eesti põllumajanduskultuuride vanade sortide säilitamine on oluline, kuna selle kaudu panustame elurikkuse hoidmisse ning kindlustame võimaluse taastada põllumajandustootmine ka siis, kui taimekahjustajate või muude keskkonnategurite tagajärjel peaks tekkima oluline kahju. Vanade sortide hulgas on ka neid sorte, mida müüdi poes või turul aastakümneid tagasi, kuid mille seemneid enam ei toodeta ega turustata. Sellist sorti taimede kasvatamine suurtootmises ei ole tasuv, kuid need on seotud meie toidu- ja pärandkultuuriga ning neil on kindel koht eraaedades ja vabaõhumuuseumites.

Kehtiva TPSKS-iga ei reguleerita hobiaednike tegevust. Küll aga on vaja luua võimalus toota ja turustada väikeses koguses vanade sortide seemneid ja paljundusmaterjali, sest ainult oma tarbeks kasvatamise ja kasutamise tagajärjel on paljud nendest sortidest kadunud või kadumas.

Kehtiva TPSKS-i § 1 lõike 2 punkti 1 kohaselt ei kohaldata TPSKS-i sellise seemne ning paljundus- ja kultiveerimismaterjali suhtes, mis on toodetud oma tarbeks kasutamiseks. Kui seemet ning paljundus- ja kultiveerimismaterjali toodetakse turustamise eesmärgil, siis ei ole TPSKS-i tähenduses tegemist enam vaid oma tarbeks kasutamisega ning sellisel juhul peab turustatav seeme ja paljundusmaterjal vastama kõigile seaduses sätestatud asjaomastele nõuetele. Vanad sordid ei vasta TPSKS-is kehtestatud sordi ega säilitussordi registreerimise ja sordilehte võtmise nõuetele, mistõttu ei ole võimalik neid kanda sordiregistrisse ega võtta

⁵ Nõukogu otsus [93/626/EMÜ](#) bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni sõlmimise kohta (EÜT L 309, 13.12.1993, lk 1–2).

⁶ Nõukogu otsus [2004/869/EÜ](#) toidu ja põllumajanduse taimede geneetilisi ressursse käsitleva rahvusvahelise lepingu sõlmimise kohta Euroopa Ühenduse nimel (ELT L 378, 23.12.2004, lk 1–2).

⁷ Nõukogu määrus (EÜ) nr [870/2004](#), millega kehtestatakse ühenduse programm põllumajanduse geneetiliste ressursside säilitamise, kirjeldamise, kogumise ja kasutamise kohta (ELT L 162, 30.04.2004, lk 18–28).

sordilehte. Sordileht on nõuetekohaseks tunnistatud sortide loetelu ning sinna võetud sordi turustatav seeme ja paljundusmaterjal peab olema sertifitseeritud. Nende nõuete eesmärk on tagada kontrollitud kvaliteedi ja omadustega seemne ja paljundusmaterjali turul kättesaadavus tarbijate jaoks, kuid vanade sortide puhul ei ole võimalik ega põhjendatud nõuda nende vastavust kõigile seaduse nõuetele. Küll aga peab ka selline seeme ja paljundusmaterjal vastama taimetervise nõuetele, et vältida eri taimehaiguste levikut.

Näitena võib tuua ühe tuntud kadumisohus oleva vana sordi „Peipsi sibul“, mis ei vasta TPSKS-is kehtestatud sordi ega säilitussordi tootmise nõuetele ning seda ei saa ka sel põhjusel võtta sordilehte. „Peipsi sibul“ sordina ei vasta ühtlikkuse nõuetele, kuna sibula omadused on väga varieeruvad: sibula mugul kaalub 25–150 grammi ning on lapiku kujuga või lapik-ümara koonusekujulise tippotsaga. Sibulakoore värv on roosakaskollane, roosakaspruun või kollane. „Peipsi sibul“ kasvab kõrgetel peenardel, selle väetamiseks kasutatakse komposti ja koduloomade sõnnikut ning umbrohtu tõrjutakse rohimise abil. Vanade sortide taimi toodetaksegi suurel määral käsitsi ning nende eripära tõttu ei ole neid võimalik suurtootmises kasvatada. Kuna väiketootmises on inimestel huvi ja võimalus neid kasvatada, on sellise väikeses mahus toimuva majandustegevuse puhul põhjendatud teha teatud erandeid.

Vanade sortide jaoks ei ole otstarbekas välja töötada eraldi mahukaid nõudeid, kuna need ei oma suurtootmises kasutatavate sortidega võrreldavat majanduslikku viljelusväärtust ning neid toodetakse nii väikeses koguses, mis ei mõjuta seemne ja taimse paljundusmaterjali valdkonnas tegutsevaid ettevõtjaid. Sellise tegevuse eesmärk on säilitada bioloogilist mitmekesisust ning koguda, säilitada, uurida ja vahendada üldsuse jaoks või üksnes oma tarbeks inimese ja tema elukeskkonnaga seotud vaimset ja materiaalselt kultuuripärandit hariduslikel, teaduslikel ja elamuslikel eesmärkidel. Seetõttu kehtestataksegi seaduse nõuete puhul erand väikese koguse piirangu alusel, et soodustada väikeses mahus vanade sortide seemne ja taimede kasvatamist ka turustamise eesmärgil. TPSKS-i § 1 lõiget 1¹ kohaldatakse seega majandustegevuse seadustiku üldosa seaduse⁸ § 3 lõike 1 kohase majandustegevuse suhtes sellisel juhul, kui MTÜ-d, muuseumid või ka muud isikud kasvatavad, koguvad, ostavad, pakendavad või turustavad väikeses koguses seemet või paljundusmaterjali. Siia hulka kuulub nt selline tegevus, kui MTÜ liikmed kasvatavad vanade sortide seemneid ja taimi, koguvad, ostavad ning pakendavad nende seemet või paljundusmaterjali ning annavad neid kas raha eest või tasuta üle teistele isikutele sama tegevuse tegemiseks või oma tarbeks kasvatamiseks.

Rohevahetuse suhtes, st igasuguse füüsiliste isikute omavahelise oma tarbeks toodetud seemne ja paljundusmaterjali üleandmise, sh müümise ja ka turul oma ülejääkide müümise suhtes kohaldatakse endiselt TPSKS-i § 1 lõike 2 punkti 1. Sätte kohaldamisalasse kuuluvad näiteks raamatukogud, kes võimaldavad sellise tegevuse jaoks kasutada oma ruume, kuid kes ise sellega ei tegele (ei kasvata, kogu, osta, pakenda ega turusta). Samuti kohaldatakse TPSKS-i nendele isikutele, kes korraldavad rohevahetuse ürituse (rendivad või võimaldavad kasutada ala või ruume, kus on võimalik füüsilistel isikutel koguneda ning seemneid ja taimi omavahel vahetada ning müüa).

EL-i liikmesriigid on nende sortide seemnete ja taimede turustamist, mis ei vasta sordi ega säilitussordi registreerimise ja sordilehte võtmise nõuetele, reguleerinud erinevalt. 2021. aasta jaanuaris toimunud veebiseminari⁹ kokkuvõtte põhjal pole selliste sortide seemnete ja taimede

⁸ RT I, 06.04.2021, 5

⁹ Crash Course: EU Seed Marketing Laws. <https://www.youtube.com/watch?v=1qnflkLmGNE>

turustamise kohta kehtestatud olulisi piiranguid Hispaanias, Hollandis, Austrias, Taanis ja Prantsusmaal.

Euroopa Komisjon avaldas 2021. aasta 29. aprillil tehtud uuringu¹⁰, kus pakuti võimalikke lahendusi taimse paljundusmaterjali tootmist ja turustamist käsitlevate direktiivide ajakohastamiseks. Uuringu käigus tuvastati mitu vanade sortidega seotud probleemi, nt asjaolu, et vanad sordid ei vasta sordilehte võtmise nõuetele ning vaja on erandeid või täpsemaid reegleid nende väikeses mahus turustamise kohta. Kuna Euroopa Komisjon on paljundusmaterjali tootmise ja turustamise nõuete eelnõu avaldamise edasi lükanud 2023. aasta juunikuusse ning selle menetlemine võtab tõenäoliselt aega mitu aastat, luuakse eelnõuga võimalus toota ja turustada vanade sortide seemet ja paljundusmaterjali väikeses koguses.

Lisaks eelnevale täiendatakse TPSKS-i reguleerimisala ja kehtestatakse, et seadust kohaldatakse kultiveerimismaterjaliga sellise katse tegemise korral, mis tehakse metsamaterjali tootmise küllaldase majandusliku tasuvuse kindlakstegemiseks, metsaaretuseks või teadustöö tegemiseks. TPSKS-i § 112 kohaselt on isikul õigus importida kultiveerimismaterjali metsaaretuse, teadustöö või riiklike katsete tegemiseks üksnes asjakohase loa olemasolul, kuid ülejäänud juhtudel ei ole katse tegijal kohustust Keskkonnaametit kultiveerimismaterjaliga teadus- või aretustöö tegemisest teavitada. Nimetatud katse tegemisest teavitamine on siiski vajalik, kuna asjakohane teave võimaldab vajaduse korral rakendada meetmeid võimalike taimkahjustajate või taimahaiguste leviku vältimiseks Eestis. Samuti on sellise teabe olemasolu korral võimalik paremini tõkestada võõrliikide levikut, kontrollimata päritoluga kultiveerimismaterjali turustamist ning selle kaudu võimaliku keskkonna- ja majanduskahju tekkimist.

Eelnõu § 1 punktiga 2 täiendatakse TPSKS-i §-ga 4¹, milles sätestatakse teatud taimeliiki või -liikide gruppi kuuluva seemne ja paljundusmaterjali väikeses koguses turustamise võimalus teisi TPSKS-i nõudeid järgimata. Uues paragrahvis nähakse ka ette volitusnorm, mille kohaselt sellised taimeliigid või -liikide grupid ning nende turustamiseks lubatud kogused kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega.

Regionaalministrile kui valdkonna eest vastutavale ministrile antakse volitusnorm määrusega kehtestada turustamiseks lubatud väikesed kogused taimekultuuride ja -liikide kaupa. Seejuures kehtestatakse väikesed kogused seemnete ja seemnekartuli puhul kilogrammides müügipakendi netomassi kohta ning paljundusmaterjali puhul kehtestatakse maksimaalne istikute arv ühe isiku või ettevõtja kohta.

Kuna kavandatavate muudatuste kohaselt luuakse võimalus teatud omadustega seemet ja paljundusmaterjali turustada ilma selliseid TPSKS-i nõudeid järgimata, mis muidu on taimse paljundusmaterjali turustamise puhul kohustuslikud järgida, siis nähakse ka volitusnormiga ette, et väikesed kogused peavad olema marginaalsed ja jääma selgelt väiksemaks sama taimeliigi sordi seemne või paljundusmaterjali harilikust turustatavast kogusest ning geneetiliste ressursside säilitamiseks ettenähtud sordi seemne ja paljundusmaterjali turustamiseks ettenähtud kogustest.

¹⁰ European Commission, Directorate-General for Health and Food Safety, Haines, R., Papadopoulou, L., McEntaggart, K., et al., Data gathering and analysis to support a Commission study on the Union's options to update the existing legislation on the production and marketing of plant reproductive material: final report, Publications Office, 2021. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/40fa0cd3-a893-11eb-9585-01aa75ed71a1/language-en>

Koguste suuruste puhul tuleb arvestada ka seda, et need oleksid võrreldes turul kättesaadava kontrollitud kvaliteedi ja omadustega seemne ja paljundusmaterjali suurustest oluliselt väiksemad, et vältida olukorda, kus turule paisatakse kontrollitud kvaliteediga taimse paljundusmaterjaliga võrreldavates kogustes põhimõtteliselt kontrollimata kvaliteediga taimset paljundusmaterjali. Samuti välditakse selle kaudu olukorda, kus reguleeritud taimse paljundusmaterjali turustamise süsteemi kõrvale hakkab praktikas tekkima paralleelsüsteem, kus võib turustada tööstuslikes kogustes sellist paljundusmaterjali, mille sort ei vasta TPSKS-is kehtestatud sordi ega säilitussordi registreerimise ja sordilehte võtmise nõuetele ning mille kvaliteeti ei ole lõpuks enam võimalik kontrollida.

Eelnõuga kavandatud turustamise erand peaks soodustama vanade sortide seemne ja paljundusmaterjali tootmist ja turustamist, sest ainult oma tarbeks kasvatamise ja kasutamise tagajärjel on paljud nendest sortidest kadunud või kadumas, kuid kuna on ühtlasi tegemist sellise tegevusega, mis on enamjaolt nii EL-is kui ka riigisisestes õigusaktides reguleeritud, siis peab nendest nõuetest erandite tegemise korral silmas pidama, st kogused ei saa olla samas suurusjärgus mis suurtootmises kasutatavate sortide puhul. Kuna vanade sortide majanduslik viljelusväärtus ei ole tavatootmises kasutatavate sortidega võrreldav, siis toodetaksegi neid praktikas nii väikeses koguses, et need ei mõjuta seemne ja taimse paljundusmaterjali valdkonnas tegutsevaid ettevõtjaid. Sellise tegevuse peamine eesmärk on säilitada bioloogilist mitmekesisust. Väikese koguse piirangu alusel kehtestatud erand peaks omakorda soodustama vanade sortide seemne ja taimede väikeses mahus kasvatamist ka turustamise eesmärgil.

Väikeses koguses turustatav seeme ja paljundusmaterjal ei pea vastama TPSKS-is sätestatud sertifitseerimise, tootmise ega pakendamise nõuetele, küll aga peab jälgima, et täidetakse taimetervise nõudeid, sh peab tootja olema vajaduse korral kantud taimetervise registrisse, samuti peavad olema näiteks viljapuu-bakterpõletiku peremeestaimede istikud varustatud taimepassiga jms.

Kavandatava muudatuse puhul on tegemist riigisisese tehnilise normiga, millest tuleb eelnõu faasis teavitada Euroopa Komisjoni ja teisi liikmesriike (tehnilise normi teavitus 2023/2128/ET 2023/0441/EE 003, täpsemalt loe seletuskirja punktist 10).

Eelnõu § 1 punktiga 3 täiendatakse TPSKS-i §-ga 5¹ ning kehtestatakse kultiveerimismaterjali kasutamisest teavitamise kohustus majandusliku tasuvuse kindlakstegemise ning metsaaretuse ja teadustöö tegemise eesmärgil. Muudatusega soovitakse saavutada olukord, mille tulemusena on kultiveerimismaterjali järelevalve eest vastutaval ametiasutusel, s.o KeA-l, olemas teave selle kohta, kus ja millise puuliigi taimi katse tegemise eesmärgil kasvatatakse (nt katseks kasutatava ala koordinaadid, pindala, algmaterjal ja päritolu). Asjakohane teave võimaldab vajaduse korral rakendada meetmeid, et vältida võimalike taimekahjustajate või taimehaiguste levikut Eestis. Samuti aitab asjakohaste meetmete rakendamine tõkestada võõrliikide levikut, kontrollimatu päritoluga kultiveerimismaterjali turustamist ning selle kaudu võimaliku keskkonna- ja majanduskahju tekkimist.

Teadaolevalt tegelevad Eestis metsaaretusega või teevad kultiveerimismaterjaliga katseid lisaks ülikoolidele ning teadus- ja arendusasutustele ka metsandusega tegelevad Eesti või teise EL-i liikmesriigi ettevõtjad. Metsanduse seisukohast tuleks nii keskkonnanahoiu, taimetervise säilimise kui ka metsandusega tegelemise majandusliku tasuvuse suurendamiseks kasutada sellist kultiveerimismaterjali, mis on geneetiliselt ja fenotüübilt selle taime kasvukoha jaoks

sobivad¹¹. See, kas kultiveerimismaterjal on piirkonnale sobilik, tehaksegi kindlaks katsete teel. Lisaks on katsete tulemus oluline ka kliimamuutustega kohanemisel. Võõrpuuliike kasutatakse metsa uuendamise korral väga vähesel määral¹² ja Eesti metsa uuendamise korral kasutatakse üldiselt kodumaist päritolu kultiveerimismaterjali. Samas on just viimasel ajal suurenenud metsandusega tegelevate ettevõtjate huvi teha katseid Eestisse sissetoodud kultiveerimismaterjaliga (sh võõrpuuliikidega), mille kohta ei ole teada, kuidas kultiveerimismaterjali võõrpäritolu mõjutab rajatavate puistute kasvuomadusi ning kohanemist kliimamuutustega. Metsaseaduse § 24 lõike 9 alusel kehtestab metsa uuendamise korral kasutada lubatud võõrpuuliikide loetelu valdkonna eest vastutav minister määrusega¹³. See loetelu ei pruugi olla kliimamuutusi silmas pidades piisav. Looduskaitseaduse § 57 lõike 1 kohaselt ei ole keelatud istutada ja loodusesse külvata selliste võõrpuuliikide kultiveerimismaterjali, mida on metsaseaduse alusel lubatud metsapuudena kasvatada. Katse abil soovetaksegi välja selgitada puuliigi alla kuuluva liigi geneetiline ja fenotüübiline sobivus Eesti kasvutingimustega. Sellise teabe olemasolu korral on võimalik paremini tõkestada võõrliikide levikut, kontrollimata päritoluga kultiveerimismaterjali turustamist ning selle kaudu võimaliku keskkonna- ja majanduskahju tekkimist.

Eelnõu VTK-s kaaluti võimalike lahendustena ka keelata õigusaktides nimetatata puuliikide või nende liikide katse tegemise eesmärgil kasvatamine või lubada seda teha üksnes asjakohase loa olemasolu korral. Need mõlemad lahendused osutuvad ülemäära piiravateks, kuna ei saa eeldada kõigi selliste liikide sobimatust Eestis kasvatamiseks. Tegemist oleks üldise, metsanduse arengut põhjendamatult piirava keelu kehtestamisega üksnes abstraktse hirmu põhjal võimalike negatiivsete mõjude tekkimise ees või hüpoteetilise kahtluse või teadusliku ebaselguse tõttu.

Samuti võib pidada ülemääraseks loakohustuse kehtestamist, eriti arvestades asjaolu, et loa andmiseks või sellest keeldumiseks vajaminevaid andmeid asjaomase puuliigi kohta veel ei ole, sest selle kasvatamist alles hakatakse Eestis katsetama. Kultiveerimismaterjali kasutamisest katses ning selle päritolust ametiasutuse teavitamine on isikute jaoks lihtsam ja väiksema halduskoormusega meede kui loa taotlemine, kuid võimaldab siiski saavutada soovitud eesmärgi.

TPSKS-i § 112 kohaselt võib Eestisse kultiveerimismaterjali importida metsaaretuse, teadustöö ja riiklike katsete tegemise eesmärgil taimekaitseaduse §-s 12 nimetatud loa ja KeA väljastatud loa alusel. TPSKS-i § 108 kohaselt on import kultiveerimismaterjali Eestisse toimetamine nn kolmandast või liiduvälisest riigist ehk väljaspool EL-i tolliterritooriumi asuvast riigist või territooriumilt või sellisest riigist, mis ei ole Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriik.

Kultiveerimismaterjali import metsaaretuse, teadustöö ja riiklike katsete tegemise eesmärgil on kaudselt seotud ka „Kliimamuutustega kohanemise arengukava rakendusplaani 2017–2020“ (edaspidi *KOHAK*) tegevusega nr 4.2.3 „Metsageneetiliste uuringute tõhustamine, järglaskatsete ja geograafiliste katsekultuuride rajamine, sh kliimamuutuste mõjule ja

¹¹ Nõukogu direktiivi [1999/105/EÜ](#) metsapaljundusmaterjali turustamise kohta (EÜT L 11, 15.01.2000, lk 17–40) põhjenduspunktid 3 ja 5.

¹² Keskkonnaministri määruse „Keskkonnaministri 1. juuli 2016. a määruse nr 20 „Metsa uuendamisel kasutada lubatud kultiveerimismaterjali algmaterjali päritolu, kultiveerimismaterjali tarnimise ja turustamise nõuded“ muutmine“ eelnõu seletuskiri, lk 2; [Faili metaandmete vaatamine – EIS \(valitsus.ee\)](#), 27.03.2024.

¹³ Keskkonnaministri 4. detsembri 2016. a määrus nr 69 „Metsa uuendamisel kasutada lubatud võõrpuuliikide loetelu“, [RTL 2006, 87, 1597](#).

haigustele vastupidavama kultiveerimismaterjali tootmine. Metsa geneetilise valimi analüüsimine kliimamuutuste kontekstis ning vajaduse korral geenireservi metsade pindala suurendamine.“¹⁴

Kui KOHAK-i järgi on eesmärk rajada geograafilisi katsekultuure, siis kõige olulisem on teada, millisest geograafilisest piirkonnast algmaterjal pärineb, et hinnata, kas tulevikus on võimalik nimetatud piirkonda seemne varumiseks kasutada.

TaimKS-i § 12 lõike 2 kohaselt võib määruse (EL) 2016/2031¹⁵ artikli 48 lõikes 1, artikli 49 lõikes 1 ja artiklis 58 nimetatud taimi kasutada katsetes, sordivaliku korral või sordiaretuses üksnes PTA loal. Sama säte kohaldub ka kultiveerimismaterjalile mitte ainult kolmandatest riikidest toomise, vaid ka teistest EL-i liikmesriikidest taimede Eesti territooriumile toomise korral. Artikli 48 lõikes 1 nimetatud erandid puudutavad:

- 1) selliseid taimi, taimseid saadusi ja muid objekte, millel on liidu territooriumile sissetoomise keeld (artikli 40 lõige 1);
- 2) selliseid taimi, taimseid saadusi ja muid objekte, mille suhtes kehtivad erinõuded ja samaväärsed nõuded (artikli 41 lõige 1);
- 3) kõrge riskiga taimi, taimseid saadusi või muid objekte, mida ei tohi teatud päritoluriigiks olevatest kolmandatest riikidest, kolmandate riikide rühmadest või kolmandate riikide konkreetsetest piirkondadest liidu territooriumile sisse tuua (artikli 42 lõige 2).

Artiklis 49 käsitletakse selliseid meetmeid, mille alusel võib kolmandatest riikidest EL-i territooriumile tuua taimi, taimseid saadusi ja muid objekte. Selline kultiveerimismaterjali import on juba reguleeritud TaimKS-i §-s 12 ning TPSKS-i §-s 112.

Artiklis 58 on loetletud erandid, mille alusel saab taimi, taimseid saadusi ja muid objekte tuua kaitsstavasse piirkonda. Eesti on EL-is tunnistanud ametlikult viljapuu bakterpõletiku (*Erwinia amylovora* (Burr.) Winsl. et al.) suhtes kaitsstavaks piirkonnaks. Seetõttu on Eestis kehtestatud selle ohtliku taimekahjustaja peremeestaimede tootmise, turustamise ning teistest EL-i liikmesriikidest ja kolmandatest riikidest sissetoomise tingimused. Selle ohtliku taimekahjustaja peremeestaimed on peamiselt dekoratiivtaimed või viljapuudest nt õunapuu ja pirnipuu, mitte aga metsataimed.

Analüüsides määruse (EL) 2016/2031 artikleid 48, 49 ja 58, millega reguleeritakse ametlikku testimist teaduslikel või hariduslikel eesmärkidel ning katsetes, sordivalikul või sordiaretuses kasutatavate taimede, taimsete saaduste ja muude objektide kolmandatest riikidest või EL-i teatud territooriumidelt EL-i liikmesriiki toomist, saab järeldada, et neid ei saa kohaldada. Kultiveerimismaterjal, mida soovitakse kasutada katsetes, ei kuulu nimetatud erandite hulka, kuna nende sissetoomine ei ole keelatud ja neid EL-i piirkondi, kust neid sisse tuuakse, ei ole määratud kõrge riskiga piirkonnaks. Seega ei ole need erandid asjakohased EL-ist sissetoodava kultiveerimismaterjaliga katsete tegemise korral.

¹⁴ Kliimaministeeriumi koduleht. Kliimamuutustega kohanemise arengukava. Kliimamuutustega kohanemise arengukava rakendusplaan 2017-2020. 12.03.2023. [Kliimamuutustega kohanemise arengukava.](#) | [Kliimaministeerium](#)

¹⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/2031, mis käsitleb taimekahjustajatevastaseid kaitsemeetmeid, millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruseid (EL) nr 228/2013, (EL) nr 652/2014 ja (EL) nr 1143/2014 ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiivid 69/464/EMÜ, 74/647/EMÜ, 93/85/EMÜ, 98/57/EÜ, 2000/29/EÜ, 2006/91/EÜ ja 2007/33/EÜ (ELT L 317, 23.11.2016, lk 4–104).

Nõukogu direktiivi 1999/105/EÜ kohaselt peavad liikmesriigid ette nägema, et turustamiseks ettenähtud kultiveerimismaterjali tootmiseks kasutatakse ainult heakskiidetud algmaterjali. Algmaterjali võib heaks kiita ametiasutus (siinsel juhul KeA) juhul, kui see vastab nimetatud direktiivi II–V lisa nõuetele. Direktiivi V lisa käsitleb kategooria *katsetatud* puhul miinimumnõudeid algmaterjali heakskiitmise korral. Sama lisa punkti c kohaselt peab dokumentatsioon, mis sisaldab andmeid katsekohtade, sh asukoha, kliima, mullastiku ja varasema kasutuse kohta, samuti katse koostamise, hooldamise ning abiootilistest ja biootilistest teguritest tuleneva kahju kohta, olema ametiasutusele kättesaadav.

Võiks eeldada, et kuivõrd nõukogu direktiivi 1999/105/EÜ kohaldatakse kultiveerimismaterjali turustamise suhtes ja turustamine on artikli 2 kohaselt ka tarnimine teisele isikule, sh tarnimine teenuslepingu alusel, siis võib järeldada, et kõnealust direktiivi võiks osaliselt kohaldada ka teadus- ja aretustöö tegemise suhtes (st direktiivi võiks kohaldada sellisel juhul, kui kultiveerimismaterjal antakse katse tegemiseks üle teisele isikule).

Samas ei ole nimetatud teadus- ja aretustöö tegemine nõukogu direktiiviga 1999/105/EÜ reguleeritud, sest seda kohaldatakse üksnes kultiveerimismaterjali metsanduslikul eesmärgil kasutamise suhtes. Nõukogu direktiivi 1999/105/EÜ V lisa käsitletava kategooria *katsetatud* puhul ei ole direktiivis nimetatud koostatud katsed eelnõus nimetatud katsetega samatähenduslikud, kuid esimeste puhul hinnatakse vastavust põhimõtteliselt samadele nõuetele nagu viimastegi puhul. Need on nõuded metsataimede kvaliteedi, tootlikkuse ja muu katse tegemise piirkonna ökoloogilisi tingimusi arvestades olulise omaduse kohta. Samuti ei vasta teadus- ja aretustööks kasutatav kultiveerimismaterjal, mis on metsanduses ettenähtud kultiveerimismaterjal, mida kasutatakse muul otstarbel kui metsanduses, turustatava kultiveerimismaterjali kohta esitatud nõuetele. Teisalt võib teadus- ja aretustöö käigus saadud heade tulemuste saavutamise korral saada selles katses kasutatud metsataimest kultiveerimismaterjali algmaterjal. Nõukogu direktiivi 1999/105/EÜ II lisa punkti 2 kohaselt peab kultiveerimismaterjali algmaterjal ehk seemneallikas või puistu vastama liikmesriikide sätestatud kriteeriumitele.

Seega ei näe EL-i õigus ette loakohustust kultiveerimismaterjali teisest liikmesriigist Eestisse toimetamise korral teadus- ja aretustöö tegemiseks. See on nii põhjusel, et EL-is on ühisturg, kus peab liikmesriikide vahel toimuma nii inimeste, teenuste, kapitali kui ka kaupade vaba liikumine. See tähendab, et liikmesriikide vahel peab toimuma ka kultiveerimismaterjali vaba liikumine (Euroopa Liidu toimimise lepingu¹⁶ (edaspidi *ELTL*) artiklid 34 ja 36). ELTL-i artikli 34 kohaselt keelatakse liikmesriikide-vahelised koguselised impordipiirangud ja kõik samaväärse toimega meetmed. ELTL-i sama artikli kohaldamisalasse kuuluvad ka sellised liikmesriigi meetmed, mis takistavad otseselt või kaudselt ja tegelikult või potentsiaalselt EL- i- sisest kaubandust. Ka nõukogu direktiivi 1999/105/EÜ põhjenduspunkti 6 kohaselt on selle direktiivi üks eesmärk kõrvaldada liikmesriikide huvides kõik tegelikud või võimalikud kaubandustõkked, mis võivad takistada metsapaljundusmaterjali vaba liikumist ühenduses.

Samas on Eestis ülekaalukas avalik huvi vältida ohtlike taimekahjustajate levikuga kaasnevat suurt majanduslikku kahju ja võõrliikide levikuga kaasnevat keskkonnakahju, sest mõlemad võivad kaasa tuua ka negatiivse mõju metsade bioloogilisele ja geneetilisele mitmekesisusele.

¹⁶ [Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu](#) konsolideeritud versioonid (Euroopa Liidu Teataja C 326 , 26.10.2012, lk 1–390).

ELTL-i artikli 34 kohaldamisalasse kuuluvaid selliseid liikmesriigi meetmeid, mis takistavad otseselt või kaudselt ja tegelikult või potentsiaalselt EL-i-sisest kaubandust, tuleks käsitada samasuguse mõjuga meetmena, nagu seda on koguseline impordipiirang (eelkõige Euroopa Kohtu lahend C-8/74 Dassonville¹⁷, aga ka Euroopa Kohtu lahend asjas C-67/97 Ditlev Bluhme¹⁸). Selleks, et olla kooskõlas EL-i õigusega, peavad piirangud olema ELTL-i artikli 36 kohaselt:

- 1) mittediskrimineerivad, st meetmed ei tohi olla diskrimineerivad teise liikmesriigi kaupade või ettevõtjate suhtes ning need peaksid võimaluse korral olema asjaomasele ettevõtjale ette teada;
- 2) õigustatud ülekaaluka üldise huviga, nt olema õigustatud kõlbluse, avaliku korra või avaliku julgeoleku seisukohast; inimeste, loomade või taimede elu ja tervist kaitsvad; kunstilise, ajaloolise ja arheoloogilise väärtusega, et kaitsta rahvuslikku rikkust või tööstus- ja kaubandusomandit;
- 3) proportsionaalsed eesmärgi suhtes – meede peab olema sobiv eesmärgi saavutamiseks ning ei tohi minna selle saavutamiseks vajalikust kaugemale. Seda meetet ei tohi olla ka võimalik asendada vähem piirava meetmega¹⁹.

Vaidluse korral on liikmesriik kohustatud tõendama, et tema õigus on õigustatud (*justified*), sobiv (*appropriate*) ja vajalik (*necessary*) õiguspärase eesmärgi saavutamiseks, milleks võib olla ka nt taimede elu ja tervise kaitsmine (Euroopa Kohtu lahend C-400/08 komisjon vs. Hispaania Kuningriik²⁰; Euroopa Kohtu lahend asjas C-67/97 Ditlev Bluhme²¹).

Liikmesriik peab tegema analüüsi selle kohta, et piirava meetme kasutamine põhineb täpsetel tõenditel ning selle kasutamine on kohane ja proportsionaalne (Euroopa Kohtu lahend C-400/08 komisjon vs. Hispaania Kuningriik).

Analüüsides esmalt eelnõu vastavust ELTL-i artiklitele 34 ja 36, lähtudes Euroopa Kohtu lahenditest C-8/74 Dassonville (p 5), C-67/97 (p 23) ning ühendatud asjades C-267/91 ja C-268/91 Bernard Keck ja Daniel Mithouard²¹ (p 11), tuleb koguselise piiranguga samaväärse toimega meetmetena käsitada kõiki selliseid liikmesriikide kaubanduseeskirju või muid meetmeid, mis võivad otse või kaudselt ja tegelikult või potentsiaalselt takistada ühenduse- sisest kaubandust.

Neist viimasena nimetatud otsuses (p 16 ja 17) on Euroopa Kohus asunud seisukohale, et erinevalt senisest kohtupraktikast tuleb tõdeda, et teistest liikmesriikidest pärit toodetele teatud müügitingimusi piiravate või keelavate riigisiseste sätete kohaldamine ei saa otseselt või kaudselt, tegelikult või potentsiaalselt takistada liikmesriikide-vahelist kaubandust Dassonville'i kohtuasjas tehtud otsuse mõttes, tingimusel et neid sätteid kohaldatakse kõikidele asjaomastele ettevõtjatele, kes tegutsevad riigi territooriumil, ning et need mõjutavad õiguslikult ja faktiliselt ühte moodi kodumaiste ja teistest liikmesriikidest pärit toodete turustamist. Euroopa Kohus leidis, et kui need tingimused on täidetud, siis sedalaadi

¹⁷ Euroopa Kohtu 11. juuli 1974. a lahend [C-8/74](#)

¹⁸ Euroopa Kohtu 3. detsembri 1998. a lahend [C-67/97](#)

¹⁹ Eelnõu koostaja täpsustus: viimast järeldest paistab Euroopa Kohtu lahend C-400/08 (punkt 75) siiski piiravat: „/.../ kuigi liikumisvabaduse piirangu õigustamiseks mõnele ülekaalukast üldisest huvist tulenevale põhjusele tuginev liikmesriik on kohustatud tõendama, et tema õigusnormid on taotletava õiguspärase eesmärgi saavutamiseks sobivad ja vajalikud, ei saa see tõendamiskoormis minna nii kaugemale, et sellelt liikmesriigilt nõuda, et ta kindlalt tõendaks, et ükski muu mõeldav meede ei võimalda seda eesmärki samadel tingimustel saavutada (vt selle kohta eespool viidatud 10. veebruari 2009. aasta kohtuotsust asjas [C-110/05](#) komisjon vs. Itaalia, punkt 66).“

²⁰ Euroopa Kohtu 24. märtsi 2011. a lahend [C-400/08](#)

²¹ Euroopa Kohtu 24. novembri 1993. a lahend liidetud asjades [C-267/91 ja C-268/91](#)

õigusnormide kohaldamine nende kaupade müügile, mis on pärit teistest liikmesriikidest ja mis vastavad selle riigi nõuetele, ei takista ega häiri oma olemuselt turule juurdepääsu rohkem kui kodumaiste kaupade puhul, ning et niisugused õigusnormid jäävad seega asutamislepingu artikli 30 (praegune artikkel 36) kohaldamisalast välja.

Seega kuna eelnõus on ette nähtud, et selles sätestatud nõudeid kohaldatakse ühetaoliselt kõigi, nii Eestis asutatud kui ka teise liikmesriigi isiku suhtes, ja selliste puuliikide metsataimede kasutamisest teavitamise kohustuse rakendamist saab õigustada ülekaaluka üldise huviga, siis võib järeldada, et eelnõu on kooskõlas nii ELTL-i artiklis 34 kui ka 36 sätestatud kaupade vaba liikumise põhimõttega. Samas on eelnõus teavitamise kohustuse kehtestamise korral tegemist EL-i õiguse rangema kohaldamisega (inglise keeles nn *gold plating*).

Kavandatava muudatuse puhul on tegemist riigisisese tehnilise normiga, millest tuleb eelnõu faasis teavitada Euroopa Komisjoni ja teisi liikmesriike (tehnilise normi teavitus 20232119.ET 2023/0438/EE 003, täpsemalt loe seletuskirja punktist 10).

Eelnõu § 1 punktiga 3 kavandatavas TPSKS-i § 5¹ lõikes 1 kehtestatakse, et isik, kes soovib teha kultiveerimismaterjaliga katset sellest metsamaterjali tootmise küllaldase majandusliku tasuvuse kindlakstegemiseks, metsaaretuseks või teadustöö tegemiseks, peab esitama KeA-le hiljemalt seitse päeva enne kasvatamise alustamist andmed kultiveerimismaterjali kasvatamise täpse eesmärgi ja katse või teadustöö kestuse, katseks kasutatava ala suuruse ja asukoha koordinaatide, katsemeetodi, puuliigi ning kultiveerimismaterjali päritolu kohta. See on vajalik selleks, et KeA-l oleks ülevaade kultiveerimismaterjaliga teadus- või aretustööd tegevatest isikutest, puuliikidest ja katsekohtadest. Katse tegemisest tuleb teavitada ametiasutust ka siis, kui katset teeb teises liikmesriigis asuv teadusasutus või ettevõtja.

Kultiveerimismaterjal, mis ei sobi geneetiliselt ega fenotüübiliselt Eesti kasvutingimustesse, võib olla ka vastuvõtlik erinevatele neid kahjustavatele taimekahjustajatele (Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2016/2031 artikli 1 lõike 1 kohaselt taimi või taimseid saadusi kahjustavad haigustekitajad, loomad või parasiittaimed). Ohtlike taimekahjustajate levik põhjustab suurt majanduskahju ning mõjutab negatiivselt ka keskkonda (metsade bioloogilist ja geneetilist mitmekesisust).

Võõrpäritolu kultiveerimismaterjali kasutaja peab tagama, et tema tegevuse või tegevusetuse tõttu ei leviks võõrliigid oma kasvatusalalt välja, st ei leviks loodusesse. Sõltuvalt kasvatatavast taimeliigist tuleb vältida seemnete, juurevõsude, haljastusjäätmete jms loodusesse sattumist, sh nt lindude kaudu.

Looduskaitseaduse § 57 lõike 3 kohaselt korraldab loodusesse sattunud võõrliigi isendite arvukuse reguleerimist KeA, kes teostab riiklikku ja haldusjärelvalvet ka TPSKS-i ja selle alusel kehtestatud õigusaktide nõuete ning metsaseaduse täitmise üle. Seetõttu on oluline, et nende ülesannete täitmiseks vajalik teave jõuaks ka KeA-sse.

Ülevaade katse tegemise kohta on oluline, sest kultiveerimismaterjaliga katsetamine on pikaajaline protsess. Katsete tegemiseks kasutatava maa-ala omanikud võivad vahepeal muutuda, kui näiteks maa-ala müüakse, selle kasutamise sihtotstarve muutub ja edasi tegutsetakse metsaseaduse alusel. Samas on sellisel juhul juba alginvesteeringud tehtud ning võõra päritoluga kultiveerimismaterjal istutatud. KeA-l peaks olema teave katse tegija ning katse tegemise koha ja algmaterjali päritolu kohta. See on eriti oluline sellises olukorras, kus katse tegemiseks kasutatavalt maa-alalt hakatakse tulevikus varuma kultiveerimismaterjali seemet ja KeA peab sertifitseerimisprotsessis välja andma põhitunnistuse, millel märgitakse

muuhulgas algmaterjali päritolu. Samuti saab KeA selle teabe põhjal jälgida, kas võõra päritoluga puuliigid on rohkem vastuvõtlikud eri haigustele või sobivad kasvatamiseks Eesti kliima tingimustes.

Asjakohase teabe olemasolu võimaldab saada teavet Eestis katsete tegemiseks kasvatatavate teisest liikmesriigist sissetoodud metsataimede ja nende kasvatamise kohtade kohta ning vajaduse korral rakendada asjakohaseid meetmeid, et vältida selliste metsataimede puhul võimalike taimekahjustajate või taimehaiguste levikut Eestis kasvavatele metsataimedele, mis on tekkinud ebasoodsate kasvutingimuste tõttu. Samuti aitab selliste meetmete rakendamine tõkestada võõrliikide levikut, kontrollimatu päritoluga kultiveerimismaterjali turustamist ning selle kaudu keskkonna- ja majanduskahju tekkimist.

Võõrliikide leviku korral saab KeA kohaldada looduskaitseaduse § 57 lõiget 3 ja korraldada loodusesse sattunud võõrliigi isendite arvukuse reguleerimist. Taimekahjustajate või taimehaiguste leviku korral saab KeA teavitada PTA-d, kes saab teha isikule ettekirjutuse, millega ta kohustab isikut rakendama asjakohaseid tõrjeabinõusid, või rakendada isiku eest taimekaitseaduse § 14 lõike 1 alusel tõrjeabinõusid.

Kuna EL-i õigus sellist teavitamise kohustust ette ei näe, on selle sätte puhul tegemist EL-i õiguse rangema kohaldamisega.

Eelnõu § 1 punktiga 3 kavandatavas TPSKS-i § 5¹ lõikes 2 on sätestatud, et andmed kõnealuste katsete kohta kantakse metsaseaduse alusel loodud metsaressursi arvestuse riiklikkusse registrisse (metsaregister). Metsaseaduse § 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt on mets ökosüsteem, mis koosneb metsamaast, sellel kasvavast taimestikust ja seal elunevast loomastikust, kusjuures metsamaaks on maa, mis vastab vähemalt ühele järgmistest nõuetest:

- 1) on metsamaa kõlvikuna kantud maakatastrisse;
- 2) on maatükk pindalaga vähemalt 0,1 hektarit, millel kasvavad puittaimed kõrgusega vähemalt 1,3 meetrit ja puuvõrade liitusega vähemalt 30 protsenti.

Metsaseaduse § 9 lõike 4 kohaselt kantakse metsaregistrisse andmed üksnes metsamaa kohta.

Teadus- või aretustööd tehakse üldjuhul mittemetsamaal, sh põllumaal. Seetõttu tuleb ette näha asjakohane muudatus metsaseaduses, et oleks võimalik kanda andmed muul maal tehtavate tegevuste kohta metsaseaduse § 9 lõikes 1 nimetatud metsaregistrisse.

Eelnõu § 1 punktiga 3 kavandatavas TPSKS-i § 5¹ lõikes 3 on sätestatud valdkonna eest vastutavale ministrile volitusnorm kultiveerimismaterjaliga katse tegemisest teavitamise täpsema korra kehtestamiseks.

Eelnõu § 1 punktiga 4 asendatakse TPSKS-i §-s 15 viide komisjoni määrusele (EÜ) nr 637/2009²² viitega rakendusmäärusele (EL) 2021/384²³. Tegemist on tehnilise muudatusega, mis on tingitud määruse (EÜ) nr 637/2009 kehtetuks tunnistamisest ja rakendusmääruse (EL) 2021/384 kohaldamisest alates 1. jaanuarist 2022. aastal. Kuna komisjoni määrust (EÜ) nr 637/2009 on mitu korda muudetud, siis tunnistati see õigusselguse huvides kehtetuks ning asendati komisjoni rakendusmäärusega (EL) 2021/384. Muudatus puudutab PTA sordi registreerimisega seotud tööülesandeid. Sordi registreerimiseks peab

²² Komisjoni määrus (EÜ) nr [637/2009](#), millega kehtestatakse rakenduseeskirjad seoses põllumajandustaimesortide ja -köögiviljasortide nimede sobivusega (ELT L 191, 23.07.2009, lk 10–14).

²³ Komisjoni rakendusmäärus (EL) [2021/384](#), milles käsitletakse põllumajandustaimesortide ja köögiviljasortide nimede sobivust ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 637/2009 (ELT L 74, 04.03.2021, lk 27–34).

sordil olema mh sobiv sordinimi ja registreerimistaotluse läbivaatamise korral hinnatakse sordinime vastavust nõuetele, mis on kehtestatud nimetatud komisjoni rakendusmäärusega.

Eelnõu § 1 punktides 5–8 sätestatud muudatused on seotud puuvilja- ja marjakultuuri tuntud sordi sordilehte võtmise sätete taaskehtestamisega. Läbipaistvuse huvides soovitab Euroopa Komisjon puuvilja- ja marjakultuuri tuntud sordid sordikirjelduse alusel registreerida või sordilehte võtta ka siis, kui selleks nõukogu direktiiviga 2008/90/EÜ²⁴ ettenähtud tähtaeg on lõppenud. Nõukogu direktiivi 2008/90/EÜ põhjenduses 16 on esile tõstetud, et paljundusmaterjali ja viljapuude ostjate huvides on, et sortide nimed oleksid teada ja nende ehtsus oleks tagatud, sest selle kaudu on võimalik jälgida süsteemi ning suurendada usaldust turu vastu. Seetõttu soovitatakse väga rakendusdirektiivi 2014/97/EL²⁵ artikli 3 lõike 1 kohaselt registreerida või sordilehte võtta kõik sellised sordid, mis vastavad enne 30. septembrit 2012. aastal turustatud materjalile. See võimaldab tagada nende sortide ehtsuse ning jälgitavuse paljundusmaterjali ja viljapuude turustamise ajal.

Eelnõu § 1 punktiga 5 täiendatakse TPSKS-i § 25 lõike 2 esimest lauset, mille kohaselt võetakse puuvilja- ja marjakultuuri tuntud sort sordilehte sordi säilitaja taotluse alusel.

Eelnõu § 1 punktiga 6 täiendatakse TPSKS-i § 26 lõikega 8, millega kehtestatakse puuvilja- ja marjakultuuri tuntud sordi sordilehte võtmise nõuded. Kui puuvilja- ja marjakultuuri tuntud sort vastab eristatavuse, ühtlikkuse ja püsivuse ning sordinime nõuetele, on ohutu inimese tervisele, taimetervisele ja keskkonnale, siis võetakse see sort sordilehte puuvilja- ja marjakultuuri tuntud sordina.

Eelnõu § 1 punktiga 7 täiendatakse TPSKS-i § 28 lõikega 1¹, mille kohaselt tuleb PTA-le kui registripidajale esitada puuvilja- ja marjakultuuri tuntud sordi sordilehte võtmiseks nõuetekohane sordikirjeldus. TPSKS-i 2010. aasta 8. juulil jõustunud muudatusega loodi tähtajaline, kuni 2019. aasta 1. jaanuarini kehtiv võimalus võtta puuvilja- ja marjakultuuri tuntud sort sordilehte eeldusel, et selleks tähtajaks on kõik turustatavad sordid registreeritud vähemalt mõnes liikmesriigis, või turustatakse neid ametlikult tunnustatud sordikirjelduse alusel. Nõukogu direktiivi 2008/90/EÜ artikli 7 lõike 2 punktis c on sätestatud tuntud sordi termin, mille kohaselt on sort tuntud, kui see on registreeritud või kui on esitatud taotlus selle registreerimiseks teises liikmesriigis või on seda sorti turustatud enne 30. septembrit 2012. aastal tingimusel, et sellel on ametlikult tunnustatud sordikirjeldus.

Eestis on võetud tuntud sordid sordilehte lihtsustatud korras ainult nõuetekohase sordikirjelduse alusel registreerimiskatseid korraldamata. Mõnes liikmesriigis tuntud sorte ei registreerita, vaid sordikirjeldus tunnistatakse nõuetele vastavaks. Eestis on puukoolidel huvi toota ja turustada ka näiteks musta sõstra sorte, mis olid varasematel aastatel võetud Leedu sordilehte, kuid on praegu sealt välja arvatud, mistõttu ei tohi neid Eestis enam turustamiseks toota. Sellest tingituna on selgunud, et selliseid tuntud sorte, mida on turustatud enne 2012. aasta 30. septembrit ja mida tahetakse ka edaspidi paljundada, on üle 100, mis tähendab, et neid peaks võimaldama võtta sordilehte lihtsustatud tingimustel, maaeluministri 27. detsembri 2016. a määruse nr 76 „Puuvilja- ja marjakultuuride paljundusmaterjali tootmise

²⁴ Nõukogu direktiiv [2008/90/EÜ](#) puuviljade tootmiseks ettenähtud viljapuude paljundusmaterjali ja viljapuude turustamise kohta (ELT L 267, 08.10.2008, lk 8–22).

²⁵ Komisjoni rakendusdirektiiv [2014/97/EL](#), millega rakendatakse nõukogu direktiivi 2008/90/EÜ tarnijate ja sortide registreerimise ning ühise sortide nimekirja osas (ELT L 298, 16.10.2014, lk 16–21).

ja turustamise nõuded²⁶ kehtestatavas lisas 2 loetletud sorditunnuste alusel koostatud nõuetele vastava sordikirjelduse alusel.

Sama määruse § 2 lõikes 1 loetletud puuvilja- ja marjakultuuride liikidest on Eesti Maaülikooli Polli Aiandusuuringute Keskuse sordivaramus kokku 981 sorti, millest on sordilehte võtmata 472 sorti. Nendest sortidest on omakorda tarnijatel huvi toota 118 sordi istikuid.

Tabel 1. Sordivaramu sordid 2021. aastal

Liik	Sordivaramu sordid	Sordilehte võetud sordid	Sordilehte mittevõetud sordid	Sordilehte mittevõetud sordid, aga on huvi neist sortidest toota
Harilik õunapuu	395	148	247	29
Harilik pirnipuu	98	26	72	10
Harilik ploomipuu	83	38	45	31
Hapukirsipuu	15	7	8	4
Maguskirsipuu	55	34	21	15
Aedmaasikas	74	54	20	5
Harilik vaarikas	55	42	13	
Pampel	9	8	1	
Must sõstar	94	58	36	10
Punane sõstar	26	13	13	3
Valge sõstar	13	10	3	2
Karusmari	40	26	14	5
Õunapuu pookealused	24	8	16	4
Kokku	981	472	509	118

Allikas: [Eesti Maaülikooli Polli Aiandusuuringute Keskuse sordivaramu](#)

Eestis juba aastakümneid kasvatatud tuntud sortide paljundamise ning nende koduaedades kasvatamisega tagatakse mitmekesisuse ja elurikkuse säilimine.

Eelnõu § 1 punktiga 8 täiendatakse TPSKS-i § 28 lõikega 2¹, milles sätestatakse registripidajale puuvilja- ja marjakultuuri tuntud sordi sordilehte võtmiseks otsuse tegemise või sellest keeldumise tähtajaks kaks kalendrikuud.

Eelnõu § 1 punktidega 9 ja 10 täiendatakse TPSKS-i § 96 ja luuakse tarnijale võimalus trükkida ise etiketid ka seemnekartuli pakendile.

Eelnõu § 1 punktiga 9 täiendatakse § 96 pealkirja selliselt, et see hõlmab ka nõudeid seemnekartuli pakendamise kohta.

Eelnõu § 1 punktiga 10 täiendatakse § 96 lõiget 1⁵ ja luuakse võimalus seemnekartuli tarnijal ise trükkida seemnekartuli pakendite etiketid. VTK-s analüüsiti seemnekartuli tarnijale väikepakendite etikettide trükkimise võimaluse loomist. Eelnõus kavandatud muudatuse

²⁶ [RT I, 24.05.2023, 8](#)

kohaselt aga ei sõltu etikettide trükkimise võimalus seemnekartuli müügi pakendi suuruselt, mis tähendab, et tarnija võib trükkida nii väikepakendi etikette kui ka konteineritele kinnitatavaid etikette.

Alates 2014. aasta 1. juulist on seemnetootjal lubatud TPSKS-i § 96 lõike 1⁴ kohaselt ise teatud juhtudel etikette trükkida ning praktika on kinnitanud, et seemnetootjad on sellega nõuetekohaselt (st neil on olemas nõuetekohase etiketi trükkimiseks vajalik seade ja vahendid ning selle jaoks on määratud etiketi trükkimise eest vastutav isik; samuti peetakse etikettide trükkimise üle arvestust) hakkama saanud. See annab kindlust laiendada etikettide iseseisva trükkimise võimalust ka seemnekartuli pakenditele, mis oleks tarnija jaoks kiirem ja paindlikum lahendus, eriti teatud perioodidel, kui tuleb piiratud aja jooksul trükkida suur kogus etikette. Eestis on paar sellist seemnekartuli tarnijat, kes turustavad suuremas mahus seemnekartulit väikepakendites. PTA jaoks ei ole probleem mitte etikettide trükkimise rahaline kulu, vaid suur ajakulu, kuna aastas trükitakse üle 80 000 etiketi ja neist 45 000 tükki ühe suurema seemnekartuli tarnija jaoks lühikese ajaperioodi jooksul. Seemnekartuli pakenditele etikettide trükkimise korral peab isik täitma TPSKS-i § 96 lõike 1⁴ kohaseid nõudeid ehk isikul peab olema nõuetekohase etiketi trükkimiseks vajalik seade ja vahendid ning määratud etiketi trükkimise eest vastutav isik, samuti tuleb etikettide trükkimise üle arvestust pidada.

Eelnõu § 1 punktides 11–13 sätestatud muudatused on eelnõusse lisatud MTA ettepaneku (8. juuni 2022. aasta kirja nr 10.1-2/014755) põhjal. Muudatusi on arutatud ka 30. mail 2022. aastal toimunud Maaeluministeeriumi, PTA ja MTA vahelisel nõupidamisel.

Eelnõu § 1 punktiga 11 täiendatakse TPSKS-i § 109 lõikega 6, mille kohaselt täpsustatakse, et edaspidi teeb MTA asemel seemne samaväärsuse kontrolli PTA taimetervise kontrolli käigus.

Taimekaitse seaduse § 2¹ kohaselt on PTA pädev asutus, kes vastutab ametliku kontrolli ja muude ametlike toimingute korraldamise eest Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse 2016/2031 artikli 2 punkti 6 tähenduses. TPSKS-i § 108 kohaselt loetakse impordiks seemne ning paljundus- ja kultiveerimismaterjali Eestisse toimetamine tolliprotseduuriga vabasse ringlusse lubamine väljaspool Euroopa Liidu tolliterritooriumi asuvast riigist või territooriumilt või riigist, mis ei ole Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriik. Nimetatud seaduse § 110 lõike 2 kohaselt on importijal kohustus teavitada PTA-d imporditavast sertifitseeritava taimeliigi seemnepartiist.

Nimetatud kaupade puhul kontrollitakse riiki saabumise korral piiripunktis nii taimetervise nõuetele vastavust kui ka seda, kas need on saanud samaväärseks tunnistatud riigist. Praegu teeb seemne samaväärsuse kontrolli MTA ja taimetervise nõuete kontrolli PTA. Praktikas on aga sellise ülesannete jaotuse tulemusena tekkinud olukord, kus samaväärsuse kontrolli tegemise jaoks on vajalikud erialateadmised PTA-l, kuigi kontrolli peab tegema MTA. Probleem tekibki eeskätt seemnete kontrolli korral, sest paljundusmaterjali puhul kontrollitakse peamiselt vastavust taimetervise nõuetele, kuid seemnete puhul tuleb lisaks kontrollida, kas need on pärit samaväärseks tunnistatud riigist.

Praegu tehaksegi seemnete kontrolli selliselt, et pärast seda, kui importija on esitanud PTA-le eelteate, saavad seemned tunnustatud piiripunkti, kus tehakse ka taimetervise kontroll, mida teeb PTA ametnik. Kui seemnepartiiga on kaasas taimetervise kontrolli läbimise jaoks vajalik fütosanitaarsertifikaat, väljastatakse kontrolli läbimist kinnitav dokument (CHED-PP). Kui seda kaasas ei ole, teeb PTA ametnik kauba hävitamise või tagasisaatmise otsuse.

Seejärel liigub kaup piiripunktist sisemaale, kus kauba vabasse ringlusse vormistamise korral kontrollib MTA taimetervise kontrolli läbimist tõendava dokumendi olemasolu. Muude kaupade puhul tähendab CHED-PP dokumendi olemasolu, mis väljastatakse mh taimetervise kontrolli läbimise korral, MTA jaoks seda, et kontroll on läbitud ja kauba võib vabastada, kuid seemnete puhul tuleb teatud juhtudel lisaks kontrollida ka seemne samaväärsust. See tähendab, et on teatud riigid, mis on loetud EL-i seemnete tootmise nõuetega samaväärseks, ja neist riikidest võib tuua kindlaks määratud taimeliikide seemneid. Nt lilleseemnete puhul ei nõuta samaväärsuse kontrolli ning piisab ka taimetervise kontrolli läbimist tõendava dokumendi kontrollimisest, kuid nt köögiviljaseemnete puhul tuleb lisaks teha ka seemne samaväärsuse kontroll. Juhul, kui seemnepartii ei saabu sellisest liiduvälisest riigist, millest on lubatud sertifitseeritavat seemet importida, on import keelatud ja kaup kuulub päritoluriiki tagasisaatmisele või hävitamisele.

Kui aga tegemist on sellise taimeliigi seemnetega, mille puhul on vaja teha ka samaväärsuse kontroll, saab PTA ametnik küll kinnitada selle tegemise vajadust, aga seaduses sätestatud ülesannete jaotuse tõttu peab selle kontrolli tegema MTA ametnik, kellel on tegelikult selleks vaja erialateadmiste puudumise tõttu PTA ametniku abi. MTA ametnikud ei ole spetsialistid taimetervise ega seemnete valdkonnas, mistõttu tihti peatatakse seemnete impordikontrolli vormistus ning pöördutakse abi saamiseks PTA poole. Kirjeldatud protsess on ressursi- ja ajamahukas nii ametnike kui ka importijate jaoks. Lisaks on risk, et seemne samaväärsuse kontroll jääb tegemata. Seega oleks mõistlik ja otstarbekas, kui kõik seemne ja paljundusmaterjaliga seotud kontrollid teeb üks asutus, PTA, kes teeb ühtlasi ka otsuse, millele saab MTA omakorda tugineda kauba vabasse ringlusse laskmise otsuse tegemise korral. Kontrolli käigus tuvastatud nõuetele mittevastavad seemned on võimalik piiripunktist päritoluriiki tagasi saata ja sellist kaupa ei saadeti piiripunktist sisemaale, mistõttu ei pea MTA tegema järgmisi kontrole ega tegelema seemnete hävitamisega. Selline muudatus aitab vähendada nii halduskoormust kui ka ametiasutuste töökoormust.

MTA tegi 2021. aastal taimedega seotud impordikontrole 2191 korral, nendest 155 puhul oli tegemist seemnete kontrolliga. Rikkumisi tuvastati seemnete impordi puhul 98 korral.

Eelnõu § 1 punktides 12 ja 13 sätestatud muudatused on seotud punktis 11 kavandatud muudatustega.

Eelnõu § 1 punktis 12 kavandatud muudatuse kohaselt täiendatakse TPSKS-i § 114 lõike 1 punkti 1 selliselt, et edaspidi teostab ka seemne ja paljundusmaterjali impordi puhul TPSKS-i nõuete täitmise üle järelevalvet PTA.

Eelnõu § 1 punktis 13 kavandatud muudatuse kohaselt teostab MTA edaspidi TPSKS-i § 114 lõike 1 punkti 3 kohaselt riiklikku järelevalvet vaid kultiveerimismaterjali importimise üle. TPSKS-i § 114 käsitleb ainult selles seaduses sätestatud riikliku ja haldusjärelevalve ülesannete täitmist. Kuna seemne samaväärsuse kontrolli teeb edaspidi PTA, siis TPSKS-i järgi ei täida ta enam seemnetega seotud riikliku ja haldusjärelevalve ülesandeid. MTA teeb seemnete puhul jätkuvalt tolliprotseduure, mis on ette nähtud EL-i tollimääruse, tolliseaduse ja muude tollivaldkonna õigusaktidega.

Eelnõu § 1 punktiga 14 tehakse muudatus TPSKS-i § 118 lõikes 2, sest kehtiva seaduse sõnastuse kohaselt peaks mitme analüüsi (nt kartuli-kiduussi ja bakterhaiguste määramise analüüsi) eest tasuma seemnekartuli tarnija. 2019. aastal tehtud TPSKS-i muudatusega täpsustati, et ka puuvilja- ja marjakultuuride paljundusmaterjali sertifitseerimise käigus tasub igasuguse taimekahjustaja, sh viirushaiguste määramisega seotud analüüsikulud

sertifitseerimise taotleja. Selle sõnastuse kohaselt laiendati sertifitseerimise käigus tehtavate taimekahjustaja, v.a kartuliviiruste määramise analüüsikulude tasumise kohustust ka seemnekartuli tarnijale. Selline kohustus ei ole aga seemnekartuli tarnija puhul põhjendatud, sest seemnekartulit kasvatatakse vähem kui 200 hektaril ning kvaliteetse seemnekartuli kättesaadavust tuleb toiduga kindlustamise tagamiseks toetada. Lisaks on kartul ainus taimeliik, mille paljundusmaterjali Eestis sertifitseeritakse. 2022. aastal analüüsiti seemnekartuli sertifitseerimise käigus viiruste määramiseks kokku 35–40 proovi, bakterhaiguste määramiseks 250–270 proovi ja mullaproove tehti nematoodide määramiseks 300–400.

Eelnõu § 1 punktiga 15 täiendatakse seadust §-ga 136² ja kehtestatakse rakendussäte TPSKS- i § 5¹ rakendamise kohta. Rakendussätte kohaselt esitab isik enne 2025. aasta 1. jaanuari alustatud ja pärast seda kuupäeva jätkuva TPSKS-i § 5¹ lõikes 1 nimetatud tegevuse kohta samas paragrahvis nimetatud andmed KeA-le viie kuu jooksul pärast asjakohase muudatuse jõustumist ehk 2025. aasta 1. novembriks, mis peaks olema piisav aeg andmete esitamiseks.

Eelnõu § 1 punktiga 16 ajakohastatakse seaduse normitehnilist märkust.

Eelnõu §-ga 2 täiendatakse metsaseadust.

Eelnõu §-ga 2 täiendatakse metsaseaduse § 9 lõikega 1¹ ja sätestatakse, et metsaressursi riikliku arvestuse registris (metsaregistris) peetakse arvestust ka TPSKS-i kohase kultiveerimismaterjali kasutamise üle majandusliku tasuvuse kindlakstegemiseks, metsaaretuseks ja teadustöö tegemiseks. Muudatus on vajalik eelnõu § 1 punktis 3 kavandatud muudatuste rakendamiseks. TPSKS-iga kavandatava § 5¹ lõike 2 kohaselt on kavas kanda andmed kultiveerimismaterjali kasutamise kohta metsaseaduse § 9 lõike 1 alusel loodud metsaressursi arvestuse riiklikusse registrisse. Metsaseaduse § 9 lõike 1 kehtiva sõnastuse kohaselt ei ole need andmed selle andmekogu pidamise eesmärgiga vastavuses ja seetõttu tuleb metsaseadust asjakohaselt täiendada.

Eelnõu §-ga 3 sätestatakse seaduse jõustumine 2025. aasta 1. jaanuaril. Jõustumisaeg on kindlaks määratud lähtudes sellest, et isikutel jääks piisavalt aega tutvuda seaduses tehtavate muudatustega ja teha asjakohaseid ettevalmistusi ning et seaduse rakendusaktide väljatöötamiseks jääks piisav aeg.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõus ei kasutata uusi ega võõrsõnalisi termineid.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu on kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EL) nr 511/2014²⁷. Nimetatud õigusakt jätab liikmesriigile õiguse selle rakendamiseks õigusnorme täpsustada.

Bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni raames 2010. aastal võeti vastu geneetilistele ressurssidele juurdepääsu ja nende kasutamisest saadava tulu õiglase ja erapooletu jaotamise Nagoya protokoll („The Nagoya Protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and

²⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 511/2014 geneetilistele ressurssidele juurdepääsu ja nende kasutamisest saadava tulu õiglase ja erapooletu jaotamise Nagoya protokollist tulenevate kasutajate jaoks ette nähtud vastavusmeetmete kohta liidus (ELT L 150, 20.05.2014, lk 59–71).

Equitable Sharing of Benefits Arising from their Utilization“), millega Eesti liitus 2019. aastal. Nagoya protokoll on loodud eelkõige suure bioloogilise mitmekesisusega riikides asuvate geneetiliste ressursside kaitseks. Igal riigil on Nagoya protokolliga kohaselt õigus kehtestada juurdepääsupiirang oma riigi loodusressurssidele ja kui see piirang on seatud, siis saab loodusressursse kasutada vaid geneetilise ressursi omaniku või pakkujaga omavahel kokkulepitud tingimustel.

Nagoya protokolliga rakendamise edukus sõltub sellest, kas geneetiliste ressursside või nendega seotud traditsiooniliste teadmiste kasutajad ja pakkujad²⁸ peavad omavahel nende tingimuste üle nõu, mis tagavad tulu õiglase ja erapooletu jaotamise ning aitavad kaasa Nagoya protokolliga peamisele eesmärgile, milleks on aidata kaasa bioloogilise mitmekesisuse kaitsmisele ja selle säästvale kasutamisele. Lisaks sellele innustatakse neid kasutajaid ja pakkujaid suurendama oma teadlikkust geneetiliste ressursside ja nendega seotud traditsiooniliste teadmiste tähtsusest. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 511/2014 kohaselt peaksid liikmesriigid tegema järgmisi Nagoya protokolliga eesmärkide saavutamiseks mõeldud tegevusi:

- 1) tegutsema ettevaatavalt Nagoya protokolliga eesmärkide saavutamise tagamiseks, et suurendada vahendeid bioloogilise mitmekesisuse kaitseks ja selle komponentide säästvaks kasutamiseks üle kogu maailma;
- 2) võtma asjakohaseid lisameetmeid, et suurendada nimetatud määruse rakendamise tõhusust ja vähendada kulusid, eelkõige juhul, kui see oleks kasulik kõrgkoolide teadlastele ja mitteäriilistel eesmärkidel tegutsevatele teadlastele ning väikese ja keskmise suurusega ettevõtjatele.

Eelnõu § 1 punktiga 2 täiendatakse TPSKS-i §-ga 4¹, milles sätestatakse teatud taimeliiki või -liikide gruppi kuuluva seemne ja paljundusmaterjali (geneetiline ressurss) väikeses koguses turustamise võimalus teisi TPSKS-i nõudeid järgimata. Et tagada taimede geneetiliste ressursside säilimine nende tavalistes kasvukohtades, ei pea edaspidi väikeses koguses toodetav ja turustatav vanade sortide seeme ja paljundusmaterjal vastama seaduses sätestatud asjaomastele nõuetele, mis muidu kehtivad turustatava seemne ja paljundusmaterjali suhtes. Uues paragrahvis nähakse ka ette volitusnorm, mille kohaselt sellised taimeliigid või -liikide grupid ning nende turustamiseks lubatud kogused kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega.

Samas on eelnõu § 1 punktiga 3 kavandatavas TPSKS-i § 5¹ lõikega 1 kehtestatava teavitamiskohustuse puhul tegemist EL-i õiguse rangema kohaldamisega (inglise keeles nn *gold plating*), sest EL-i õigus sellist teavitamiskohustust ette ei näe. Kohustuse kehtestamise vajalikkust on analüüsitud seletuskirja eelnõu § 1 punktis 3.

Toote nõuetele vastavuse seaduse § 43 lõike 1 kohaselt tuleb Euroopa Komisjoni ja Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriike teavitada ettevalmistatavast ja vastu võetud õigusaktist, mis sisaldab toodet puudutavat või toote turustamist mõjutavat tehnilist normi, sh sanitaar- või fütosanitaarmedet. Eelnõust teavitati Euroopa Komisjoni ja Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriike nõuetekohaselt – 11. juulil 2023. aastal Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi juures asuva tehniliste normide kooskõlastamise kontaktpunkti kaudu. Eesti teatise eelnõus tehtava kultiveerimismaterjaliga katsete tegemisest teavitamiskohustuse sätestamise kohta 2023/2119/ET 2023/0438/EE 003 ja väikestes kogustes turustamise kohta 2023/2128/ET 2023/0441/EE 003 ooteaja lõpuks määrati 12. oktoober 2023. aastal. Kooskõlastusperioodi jooksul ei laekunud liikmesriikidelt eelnõu kohta

²⁸ Samas.

kommentaare, küll aga avaldas arvamust Euroopa Komisjon, mille põhjal on ka eelnõu asjakohast osa muudetud.

6. Seaduse mõjud

Muudatustega kaasneb väike positiivne sotsiaalne mõju ning mõju haridusele ja majandusele (sh põllumajandusele, ettevõtjate halduskoormusele jm). Kuna muudatustest mõjutatud ettevõtjad asuvad eri maakondades, siis kaasneb muudatustega ka regionaalne mõju ning mõju elu- ja looduskeskkonnale. Muudatustega kaasneb mõju riigiasutuste töökorraldusele ja -koormusele ning kuludele ja tuludele. Muudatustega ei kaasne mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele ega kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Seadusest mõjutatud osapoolte üldkirjeldus

Eelnõu § 1 punktides 1 ja 2 (väikeses koguses seemne ja paljundusmaterjali turustamiseks) sätestatud muudatused mõjutavad vanade sortide taimede kasvatamise huvilisi, kelleks on mittetulundusühingud (edaspidi *MTÜ*), muuseumid ja väiketootjad. Mõju on positiivne, sest muuseumid ja MTÜ-d saavad senisest paremini täita oma eesmärgi põliste taimede liigisisese mitmekesisuse säilitamise, teabe levitamise, kadumisohus põliste taimede kogumise, hoidmise ning nende püsijäämiseks piisava arvukuse ja leviku saavutamise korral. Mõjutatud osapoolteks on eeskätt isikud, kes soovivad väikeses mahus müüa vanade sortide taimi.

Eelnõu § 1 punktis 3 tehtav kultiveerimismaterjaliga katsete tegemisest teavitamise kohustuse sätestamine avaldab mõju ülikoolidele, teadus- ja arendusasutustele ning ettevõtjatele, kes tegelevad kultiveerimismaterjali teadus- või aretustööga. Kuna lisanduv teavitamiskohustus puudutab suhteliselt väikest sihtrühma, võib pidada mõju väheoluliseks.

Eelnõu § 1 punktides 5–8 sätestatud muudatus avaldab mõju puuvilja- ja marjakultuuri paljundusmaterjali, sh istikute tootjatele, keda on taimetervise registri andmetel 82.

Eelnõu § 1 punktides 12 ja 13 tehtav muudatus mõjutab seemnete importijaid, kes saavad importida seemneid samaväärseks tunnistatud riikidest. Samuti mõjutab muudatus riigiasutustest PTA-d ja KeA-d.

6.1.1. Mõju majandusele, sh põllumajandusettevõtlikele

Muudatustest mõjutatud sihtrühmad

Eelnõu § 1 punktidega 1 ja 2 kavandatav muudatus väikeses koguses seemne ja paljundusmaterjali turustamise kohta mõjutab leibkondade ja üksikisiku majanduslikku olukorda. Muudatus mõjutab leibkondade ja üksikisiku tarbimiskäitumist. Mõju avaldub eelkõige tarbimisotsustes, nende mahus ja struktuuris. Kui vanade kultuurtaimede sordid on väikeses mahus kättesaadavad huviliste ja väikeettevõtjate jaoks, siis suureneb toiduks kasutatavate kultuurtaimede sortide valik ja tarbimine. Toidulaua tarbitakse tuttava maitsega toitu, mis avaldab mõju tarbimisotsustele, nende mahule ja struktuurile. Arvestatav hulk inimesi eelistab tarbida kättesaadavas mahus ja valikus nn vana hea maitsega toitu.

6.1.2. Mõju riigiasutuste töökorraldusele

Muudatustest mõjutatud sihtrühmad

Eelnõu § 1 punktidega 1 ja 2 kavandatav muudatus väikeses koguses seemne ja paljundusmaterjali turustamiseks mõjutab riigiasutustest PTA-d, punktiga 3 kehtestatav muudatus, kus sätestatakse kultiveerimismaterjaliga katsete tegemisest teavitamise kohustus, mõjutab KeA-d. Muudatuse tõttu suureneb PTA töökoormus, kuna PTA hakkab kontrollima vanade sortide taimede ja paljundusmaterjali turustamise korral väikese koguse nõuetest

kinnipidamist. Töökoormus suureneb vähe, kuna selliste MTÜ-de, muuseumite või muude isikute eeldatav arv on väike, kes soovivad tegeleda vanade sortide turustamise ehk majandustegevusega. Muudatuse tõttu suureneb KeA töökoormus, kuna KeA kannab alad teavituste alusel metsaregistrisse. Siiski puudutab lisanduv teavitamiskohustus suhteliselt väikest sihtrühma, seega võib pidada töökoormuse suurenemist väikeseks.

Eelnõu § 1 punktis 3 sätestatud kohustusega teavitada kultiveerimismaterjaliga katsete tegemisest ei kaasne olulist mõju majandusele.

Eelnõu § 1 punktides 5–8 kehtestatavate muudatuste tõttu suureneb PTA töökoormus. PTA hakkab koordineerima puuvilja- ja marjakultuuride tuntud sortide sordilehte võtmist nõuetele vastava sordikirjelduse alusel. See muudatus mõjutab ka aiandusega seotud ettevõtjaid, suurendades ajutiselt nende halduskoormust, sest nad peavad koostama ja vormistama nõuetekohase sordikirjelduse.

Eelnõu § 1 punktides 9 ja 10 kavandatavate muudatuste tulemusena väheneks PTA kulu, mis on tingitud seemnekartuli pakendite etikettide trükkimisest. Samuti väheneks seemnekartuli tarnija jaoks etikettide saatmisega kaasnev aja- ja postikulu. Kui 2020. aastal väljastas PTA seemnekartuli väikepakendite jaoks üle 80 000 etiketi, siis 2021. aastal juba 90 000 etiketti. Kui võimaldada seemnekartuli tarnijal ise etikette trükkida, kiireneks kliendi soovide ja ootuste kohaselt ka sertifitseerimisprotsess. See muudatus mõjutab seemnekartuli tootmisega seotud ettevõtjaid, vähendades nende halduskoormust, kuid toob kaasa ka ühekordse kulu etiketiprinteri ja püsikulu etiketipaberi soetamiseks. Muudatused mõjutavad 38 seemnekartuli tarnijat, kes saaksid edaspidi ise trükkida etikette müügipakenditele.

Eelnõu § 1 punktiga 11 kavandatava muudatuse tõttu suureneb PTA töökoormus.

Seemnete puhul kontrollitakse riiki saabumise korral piiripunktis nii taimetervise nõuetele vastavust kui ka seda, kas need on saabunud samaväärselt tunnustatud riigist. Praegu teeb seemne samaväärsuse kontrolli MTA ja taimetervise nõuete kontrolli PTA. See on aga ebamõistlik riigiasutuste ülesannete jaotus, sest seemne samaväärsuse kontrolli tegemise jaoks on vajalikud erialateadmised PTA-l, kuid kontrolli peab tegema MTA. Seemnete importimise korral kontrollitakse piiripunktis peamiselt vastavust taimetervise nõuetele, kuid lisaks tuleb kontrollida, kas need on pärit samaväärselt tunnustatud riigist. Samaväärsuse kontroll piiripunktis on oluline, sest kui seemned liiguvad taimetervise kontrolli läbimise järel piiripunktist sisemaale, kus kauba vabasse ringlusse vormistamise korral kontrollib MTA vaid taimetervise kontrolli läbimist tõendava dokumendi olemasolu, võib tekkida olukord, kus kontroll on justkui läbitud ja kauba võib vabastada, kuid tegelikult on üks osa kontrollist (samaväärsuse kontroll) jäänud läbimata ning turule jõuab nõuetele mittevastav kaup. Samas on mõistlik teha seemne samaväärsuse kontroll enne taimetervise kontrolli.

Kavandatava muudatuse kohaselt toimuks seemnete impordikontroll selliselt, et pärast seda, kui importija on esitanud PTA-le eelteate, saavad seemned tunnustatud piiripunkti, kus tehakse ka seemne samaväärsuse kontroll. Kui selle tulemusena võib seemned riiki lubada, tehakse taimetervise kontroll. Neid kontrolle saab teha PTA taimetervise ametnik, kes vormistab ka nõuetekohase dokumendi. Taimetervise kontrolliga seotud dokumenti (CHED- PP) on võimalik täiendada seemne samaväärsuse kontrolli jaoks vajalike andmeväljadega. Kui seda dokumenti seemnetega kaasas ei ole, teeb PTA ametnik kauba hävitamise või tagasisaatmise otsuse, mis edastatakse omakorda MTA-le. Seni on MTA teinud aastas keskmiselt 150 seemnete impordiga seotud kontrolli ja on neist ligi 100 korral tuvastanud rikkumisi. Rikkumiste peamised põhjused on fütosanitaarsertifikaadi puudumine või seemnete toomine samaväärselt mittetunnustatud riigist: nt sellised köögiviljaseemned, mida tahetakse

sisse tuua Venemaalt. Kuna PTA ametnikul on seemne samaväärsuse kontrolli pädevus ja ka seni on selle kontrolli osa teinud MTA ametniku asemel PTA ametnik, siis ei mõjuta kavandatav muudatus oluliselt PTA ametniku töökoormust.

Kavandatav muudatus mõjutab ajutiselt ka PTA töökoormust, mis suureneb vajaduse tõttu töötada välja seemne samaväärsuse ja taimetervise ühendatud kontrolliks sobiv dokument. Taimetervise kontrolli eest kehtestatakse järelevalvetasud iga aasta kohta eraldi. Järelevalvetasu kehtestamise käigus saab hinnata ka seemne samaväärsuse kontrollile kuluva aja ja hinna vastavust järelevalvetasu suurusele.

6.1.3. Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Muudatustest mõjutatud sihtrühmad

Eelnõu § 1 punktidega 1 ja 2 kavandatav muudatus väikeses koguses seemne ja paljundusmaterjali turustamiseks mõjutab elanikkonda.

Muudatus mõjutab positiivselt elurikkust. Muudatusega soodustatakse sellist sorti taimede levikut laiemal elanikkonna hulgas, mida säilitatakse geenipankades või mida kasvatatakse tavaliselt koduaedades ja mis on väärtuslikud geneetilise mitmekesisuse ning toidu- ja pärandkultuuri seisukohast.

Eelnõu § 1 punktis 3 sätestatud muudatus, mis kohustab teavitada kultiveerimismaterjaliga katsete tegemisest, mõjutab üldjuhul positiivselt looduskeskkonda.

Asjakohase teabe olemasolu võimaldab saada teavet Eestis katsete tegemiseks kasvatatavate teisest liikmesriigist sisse toodud metsataimede ja nende kasvatamise kohtade kohta ning vajaduse korral rakendada asjakohaseid meetmeid, et vältida selliste metsataimede puhul võimalike taimkahjustajate või -haiguste levikut Eestis kasvavatele metsataimedele, mis on tekkinud ebasoodsate kasvutingimuste tõttu. Samuti aitab selliste meetmete rakendamine tõkestada võõrliikide levikut, kontrollimatu päritoluga kultiveerimismaterjali turustamist ning selle kaudu keskkonna- ja majanduskahju tekkimist.

Võõrliikidega katsetamise korral võib kaasneda negatiivne mõju looduskeskkonnale, kuigi eelnõuga kavandatava muudatuse eesmärk on just tagada, et sellele olukorrale reageeritaks võimalikult vara, ning selle kaudu ühtlasi vähendada negatiivset mõju. Samas on mõju väike ka sellepärast, et võõrpuuliike kasutatakse metsa uuendamise korral väga vähesel määral.

6.1.4. Mõju haridusele

Muudatustest mõjutatud sihtrühmad

Eelnõu § 1 punktidega 1 ja 2 kavandatav muudatus väikeses koguses seemne ja paljundusmaterjali turustamiseks mõjutab muuseumeid ja nende külastajaid.

Muudatus mõjutab kultuuripärandi valdkonda. Muuseumid saavad senisest paremini täita oma eesmärgi säilitada põliste taimede liigisisene mitmekesisus, levitada teavet, koguda ja hoida kadumisohus põliseid taimi ning saavutada nende püsijäämiseks piisav arvukus ja levik. Püsijäämiseks piisava arvukuse ja leviku saavutamiseks on nende turustamise ja müümise võimalus oluline.

Eelnõu § 1 punktis 3 sätestatud kohustus teavitada kultiveerimismaterjaliga katsete tegemisest avaldab mõju ülikoolidele ning teadus- ja arendusasutustele, kes tegelevad kultiveerimismaterjaliga metsaaretuseks ja teadustöö tegemiseks. Muudatuse mõju nende tegevusele on väike.

6.1.5. Sotsiaalne mõju

Muudatustest mõjutatud sihtrühmad

Eelnõu § 1 punktidega 1 ja 2 kavandavad muudatused väikeses koguses seemne ja paljundusmaterjali turustamiseks mõjutavad selliseid elanikkonnarühmi, kes on huvitatud toidu- ja pärandkultuurist, samuti MTÜ-sid ja muuseumeid.

Muudatusel on mõju inimeste tervisele ja heaolule. Elanikkonnarühmade huvi osta või kasvatada vanade sortide taimi on suur. Taimede kasvatamine parandab inimeste heaolutunnet ning nende vaimset ja füüsilist tervist. Vanad sordid on enda omadustelt haiguskindlamad ja neid saab kasvatada edukalt ka ilma taimekaitsevahendeid kasutamata, erinevalt nüüdisaegsetest tööstussortidest, mis on kahjuritele vastuvõtlikumad.

Eelnõu § 1 punktis 3 sätestatud kohustusega teavitada kultiveerimismaterjaliga katsete tegemisest ei kaasne sotsiaalset mõju.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Riigi ja kohaliku omavalitsuse kulud ja tulud ei muutu oluliselt kavandatava muudatuse tõttu. Kavandatava muudatuse tõttu suureneb aga PTA ja KeA töökoormus järgmiste kulukomponentide võrra:

7.1. PTA hakkab kontrollima vanade sortide taimede ja paljundusmaterjali turustamise korral väikese koguse nõuetest kinnipidamist. Töökoormus suureneb vähe, kuna selliste MTÜ-de, muuseumite või muude isikute prognoositav arv on eeldatavasti väike, kes soovivad tegeleda vanade sortide turustamise ehk majandustegevusega.

7.2. Muudatuse tõttu suureneb KeA töökoormus, kuna KeA kannab sellised alad teavituste alusel metsaregistrisse. Siiski puudutab lisanduv teavitamiskohustus suhteliselt väikest sihtrühma (KeA-le teadaolevalt alla 10 teavituse), seega võib pidada töökoormuse suurenemist väikeseks.

7.3. PTA hakkab koordineerima puuvilja- ja marjakultuuride tuntud sortide sordilehte võtmist nõuetele vastava sordikirjelduse alusel.

7.4. PTA kulu väheneb, mis on tingitud seemnekartuli pakendite etikettide trükkimisest. Kui 2020. aastal väljastas PTA seemnekartuli väikepakendite jaoks üle 80 000 etiketi, siis 2021. aastal juba 90 000 etiketti.

7.5. PTA hakkab seemne puhul kontrollima nende riiki saabumise korral piiripunktis nii taimetervise nõuetele vastavust kui ka seda, kas seemned on saabunud samaväärseks tunnistatud riigist.

Seaduse rakendamisega ei kaasne lisatulusid.

Kohalikule omavalitsusele ei kaasne seaduse rakendamise pärast lisategevusi ega -kulutusi, samuti ei kaasne tulusid.

8. Rakendusaktid

TPSKS-i muutmise tõttu kehtestatakse üks uus rakendusakt ja muudetakse nelja rakendusakti.

Regionaalministri määrusena kehtestatakse uus rakendusakt „Seemne ja taimse paljundusmaterjali turustamiseks lubatud väikesed kogused“.

Eelnõus tehtavate muudatuste tõttu muudetakse maaeluministri 27. detsembri 2016. a määrust nr 76 „Puuvilja- ja marjakultuuride paljundusmaterjali tootmise ja turustamise nõuded“ ning

põllumajandusministri 24. märtsi 2006. a määrust nr 38 „Sordi sordilehte võtmise kord ja sordilehte võetavate taimeliikide loetelu, põllu- ja köögiviljakultuuri liigi kontrollimisel minimaalselt hõlmataavad tunnused ning järelevalve käigus sordi säilimise kontrollimise nõuded“²⁹.

Eelnõu punktiga 3 kavandatava muudatusega, millega täiendatakse TPSKS-i §-ga 5¹, lisanduva volitusnormi kasutamiseks muudetakse keskkonnaministri 1. juuli 2016. a määrust nr 20 „Metsa uuendamisel kasutada lubatud kultiveerimismaterjali algmaterjali päritolu, kultiveerimismaterjali tarnimise ja turustamise nõuded“ ning täiendatakse seda kultiveerimismaterjali kasutamisest teavitamise täpsema korraga.

Samal põhjusel muudetakse ka keskkonnaministri 28. augusti 2017. a määrust nr 32 „Metsaressursi arvestuse riikliku registri põhimäärus“³⁰.

Rakendusakti kavandid on seletuskirja lisa 2.

Rakendusaktide jõustumine on ühildatud TPSKS-i ning metsaseaduse muutmise seaduse jõustumisega.

9. Seaduse jõustumine

Käesoleva seaduse jõustumine on kavandatud 2025. aasta 1. jaanuaril. Jõustumisaeg on kindlaks määratud lähtudes sellest, et isikutel jääks piisavalt aega tutvuda seaduses tehtavate muudatustega ja teha asjakohaseid ettevalmistusi ning et seaduse rakendusaktide väljatöötamiseks jääks piisav aeg.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitati eelnõude infosüsteemi EIS kaudu kooskõlastamiseks Justiitsministeeriumile, Keskkonnaministeeriumile, Rahandusministeeriumile, Haridus- ja Teadusministeeriumile ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile.

Eelnõu esitati arvamuse esitamiseks järgmistele sotsiaalpartneritele: MTÜ Maadjas, Eesti Vabaõhumuuseum, Eesti Maaülikooli Polli Aiandusuuringute Keskus, MTÜ Eesti Aiandusliit, MTÜ Eesti Seemneliit, MTÜ Eesti Kartul, Mahepõllumajanduse Koostöökogu, Eestimaa Talupidajate Keskliit, Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda, Tartu Ülikooli botaanikaaed, Tartu Ülikool, Eesti Maaülikool, Tallinna Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool, Eesti Erametsaliit, Erametsakeskus SA, MTÜ Eesti Metsataimetootjate Liit, MTÜ Ühinenud Eesti Metsataimetootjad, Riigimetsa Majandamise Keskus, Luua Metsanduskool ja SA Järvelja Õppe- ja Katsemetsakond.

Eelnõu kohta tehtud märkuste ja ettepanekutega arvestamise ning mitteametamise tabel on seletuskirja lisa 1.

Algatab Vabariigi Valitsus 2024. a

Vabariigi Valitsuse nimel

²⁹ [RT I, 24.05.2023, 10](#)

³⁰ [RT I, 13.07.2023, 35](#)

(allkirjastatud digitaalselt)
Heili Tõnisson
valitsuse nõunik